

Lietuvos totoriai

Nr. 1-2 (131–132)

2011 m. sausis-vasaris

ISSN 1822–2072

2011 m. musulmonų švenčių ir atmintinų datų kalendorius

Krikščioniško kalendoriaus data	Mėnulio Kalendoriaus data	Šventės bei atmintinos datos pavadinimas
2011 m. vasario 14/15 d.	1432 m. Rabi Al- Avval 11/12 d.	Mevlud (Pranašo gimtadienis)
2011 m. rugpjūčio 1 d.	1432 m. Ramadan 1 d.	Pirmoji Ramadano diena
2011 m. rugjūčio 26/27 d.	1432 m. Ramadan 26/27 d.	Kadr naktis
2011 m. rugjūčio 31 d.	1431 m. Šavval 1 d.	Ramadan bairamo pirmoji diena
rugsėjo 1 d.	Šavval 2 d.	Ramadan bairamo antroji diena
rugsėjo 2 d.	Šavval 3 d.	Ramadan bairamo trečioji diena
2011 m. lapkričio 6 d.	1432 m. Zul Hidžah 9 d.	Arafato diena
2011 m. lapkričio 7 d.	1432 m. Zul Hidžah 10 d.	Kurban bairamo pirmoji diena
lapkričio 8 d.	Zul Hidžah 11 d.	Kurban bairamo antroji diena
lapkričio 9 d.	Zul Hidžah 12 d.	Kurban bairamo trečioji diena
lapkričio 10 d.	Zul Hidžah 13 d.	Kurban bairamo ketvirtoji diena
2011 m. lapkričio 27 d.	1433 m. Muharram 1 d.	Naujieji metai
2011 m. gruodžio 6 d.	1433 m. Muharram 10 d.	Ašure (Atgailos ir pasninko diena)

Paminklas Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms

PERPETUA DUMŠIENĖ

Lietuvos totorių padėka Lietuvos valstybei

2010 m. birželio 26 d. vienoje seniausių Lietuvos totorių gyvenviečių Raižiuose, Alytaus rajone, buvo atidengtas paminklas kunigaikščiui Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms atminti.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas pasakoja, kad sprendimą statyti paminklą dar 2007 metais priėmė Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga, nutarusi įamžinti Vytauto – iškilaus valdovo, Lietuvos totorių globėjo – atminimą. Tuo tikslu buvo įsteigtas ir įregistruotas Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondas (fondo iniciatorius ir fundatorius Motiejus Jakubauskas), kuris paskelbė kreipimąsi į Lietuvos totorių bendruomenės narius ir Lietuvos gyventojus, kviesdamas aukoti būsimam paminklui. Savo kalboje Lietuvos totorių bendruo-

menių sąjungos pirmininkas minėjo, kad Lietuvos totoriai didžiuojasi tuo,

kad istoriniame Žalgirio mūšyje kartu su Lietuvos ir Lenkijos kariuomenėmis dalyvavo totorių raiteliai, vadovaujami Aukso Ordos chano Tochtamyšo sūnaus caraičio Dželal-ed-Dino. Tad paminklas Vytautui Didžiajam įprasmins bendrą lietuvių ir totorių istoriją, kovas už Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Paminklo kūrėjas skulptorius Vytautas Jagėla paminklą sukūrė be atlygio, savo darbą skirdamas Tėvynės garbei.

Tokiai garbingai progai skirtas paminklas ir vizualiai įspūdingas. Paminklas iškyla kaip kolona. Jo viršutinėje dalyje įkomponuoti Gedimino stulpai ir totorių simbolis – Tarak Tamga. Kai kurie iškilmų dalyviai vėliau kalbėjo, kad abu valstybiniai simboliai turi nemaža vizualinio panašumo. Vidurinėje paminklo dalyje iškaldintos labai svarbios datos: 1392 – Vytautui suteikiamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulas, 1397 – totoriai apgyvendinami LDK,

(Nukelta į 2-ą psl.)

Šio numerio leidybą parėmė Kauno apskrities totorių bendruomenė (pirmininkas Kęstutis Zenonas Šafranavičius)

Paminklas Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms

(Atkelta iš 1-o psl.)

1410 – laimėtas Žalgirio mūšis, 1430 – Vytauto Didžiojo žūties metai. Apatinėje paminklo dalyje užrašas – „Vytautas Didysis – Lietuvos valdovas“. Paminklas 5,20 m aukščio, iškalta iš tamsiai pilko granito.

Pirmininko dr. Ado Jakubausko kalboje buvo paminėta, kad 2009 m. rugsėjo 4 d. į būsimą paminklo pamatus buvo įleista kapsulė su laišku ateinančioms kartoms, kurioje surašyta informacija apie Žalgirio mūšio svarbą, kunigaikštį Vytautą Didįjį bei totorių atsikėlimo į LDK bei jų gyvenimo Lietuvoje istorija.

Manau, kad prieš aprašydami paminklo atidengimo ceremoniją skaitytojams trumpai papasakosime apie Lietuvos totorių bendruomenės dabartį ir šiek tiek apie kultūros istorijos šaltinius.

Lietuvos totorių bendruomenė šiandien

Statistikos departamento duomenimis 2009 m. Lietuvoje gyveno 2,5 tūkst. totorių. Tai sudaro tik 0,1 proc. visų šalies gyventojų dalį. Statistiniai duomenys atskleidžia, jog nuo 1970 m. totorių skaičius Lietuvoje buvo gana pastovus ir svyravo - nuo 2,5 iki 5 tūkstančių.

Tačiau nors totoriams nebuvo lengva išvengti supanašėjimo su Lietuvos visuomene, jie ir dabar deda dideles pastangas, kad išsaugotų bent tam tikrą dalį nacionalinio ypatumo bei tautinę ir religinę tapatybę. Didelės įtakos tokioms totorių pastangoms turėjo Lietuvos tautinis atgimimas bei nepriklausomybės atgavimas, kurie paskatino ir totorius atsigręžti į savo tautos etninę kultūrą, ištakas bei išpažįstamą religiją. 1988 m. buvo įkurta Lietuvos totorių kultūros draugija, kuriai vadovavo pirmininkas Mensaidas Bairraševskis, sukurti skyriai Vilniuje, Kaune, Alytuje. Šiandien Lietuvos totorius vienija 1996 m. įkurta Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Ji apima beveik visas Lietuvos totorių bendruomenes – Vilniaus, Kauno, Alytaus apskričių, Klaipėdos ir Panevėžio miestų bei Varėnos rajono totorių organizacijas. Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga bendradarbiauja su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lenkijos Respublikos Gdanskio L. Kryčinskio totorių kultūros centru, Baltarusijos totorių susivienijimu „Zikr al-Kitab“, Krymo totorių Medžlisu, Pasaulio totorių kongresu, esančiu Kazanėje (Tatarstanas), kitomis tautinėmis bendrijomis, Vilniaus, Kauno, Alytaus, Panevėžio bei Klaipėdos miesto savivaldybėmis.

Paminklo atidengime dalyvavo ir kalbėjo europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga vykdo veiklą, kuri susijusi su informacijos sklaida apie Lietuvos totorius, rengia mokslines konferencijas – orientus – totoristikos klausimais, moko vaikus, organizuoja tautines vakarones, koncertus, masinius renginius, jaunimo vakarus, renka statistikos duomenis apie bendruomenę. Vykdoma veikla parodo, jog pagrindinis šios sąjungos tikslas yra telkti Lietuvoje gyvenančius totorius, ugdyti tautinę savimonę, nacionalinę kultūrą, papročius, tautinius verslus, spręsti švietimo klausimus. Lietuvos totoriai save pristato ir įvairiose parodose, Trakų muziejų ekspozicijose, pvz., 2006 m. buvo atidaryta pastovi ekspozicija, skirta Lietuvos totoriams, 2007 m. Vytauto Didžiojo karo muziejuje vyko paroda „Lietuvos totoriai – kariai“, prieš keletą metų Subartonių kaime Liucijos Gaidukevičienės sodyboje atidarytas pirmas privatus Lietuvos totorių muziejus. Sukurtas pirmas dokumentinis filmas Lietuvoje, kuriame buvo bandoma apžvelgti daugiau nei šešių šimtų metų Lietuvos totorių istoriją. Veiklą pradėjo Karo istorijos klubas, kuriam vadovauja Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Zenonas Šafranavičius.

Kalba Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas

Paminklo juostelę perkerpa europarlamentaras Vytautas Landsbergis ir paminklo fundatorius Motiejus Jakubauskas

Šventės akimirkos

Istoriją kuriame kartu

Buvo malonu pajusti, kad į šventines iškilmes susirinkę totoriai ir lietuviai nuoširdžiai bendravo. *Istoriją kuriame kartu* – tokia buvo šio renginio samprata.

Pasidairykime po iškilmių aikštę svečių akimis. Nedidelis Raižių kaimas Alytaus rajono Punos seniūnijoje. Būtent čia gyvena gausi Lietuvos totorių bendruomenė. Čia, aikštėje, prie 1867 metais pastatytos medinės mečetės renkasi svečiai. Paminklo atidengimo ceremonijoje pakviesti dalyvauti Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir Vyriausybės atstovai, Lietuvoje akredituoti diplomatai, Alytaus rajono ir miesto savivaldybių darbuotojai, Alytaus rajono ir šalies gyventojai, Lietuvos bajorai, Lietuvos heraldikos ir genealogijos draugijos nariai, totorių bendruomenių atstovai iš Lietuvos, Lenkijos, Krymo. Numatyta kultūrinė programa domina visus žmo-

nes, tad gausiai renkasi ir aplinkinių kaimų gyventojai.

Štai svečiai jau renkasi. Matome įvairių Lietuvos regionų bei užsienio totorių delegacijas. Tarp svečių ir Lietuvos politikai, valstybės institucijų atstovai, katalikų dvasininkai. Atvyksta Krymo totorių delegacija. Oficialūs svečiai, laikantis visų papročių, kviečiami į mečetę, juos priima Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. Visi labai patenkinti, kad renginyje dalyvauja ir europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis. Kol oficialūs svečiai vieši mečetėje, kiti žmonės dairosi po aikštę. O čia vyksta viskas, kas būdinga liaudies šventei. Jodinėja raiteliai, pasipuošę stilizuota XV amžiaus totorių karių apranga. Jie pasiruošę parodyti įvairius kovų elementus: šaudyti iš lanko, kaptis karo kirviais, išbandyti iečių taiklumą. Teatralizuotus istorinio mūšio epizodus pasirengę atlikti totorių lankininkai

(Nukelta į 4-q psl.)

Paminklas Vytautui Didžiajam ir 600-osioms Žalgirio mūšio metinėms

(Atkelta iš 3-io psl.)

Iš kairės pirmame plane: J. Sabatauskas, M. Jakubauskas, J. Matulaitis, R. Jakubauskas, prof. V. Landsbergis, A. Jakubauskas, G. Bartusevičiūtė

iš Lenkijos ir Kauno riterių klubo. Kiti apžiūrinėja Jano Mateikos „Žalgirio mūšio“ originalaus dydžio paveikslo reprodukciją. Visiems iškilmių svečiams labai patinka Alytaus rajono ir Lietuvos totorių amatų ir kulinarinio paveldo pristatymai. Galima stebėti totoriško maisto gamybą – ėriuko kepimą ir plovo gaminimą. Dar kiti žmonės tiesiog žavisi šventine prekyba – perka liaudies meistrų gaminius, tautinius totorių drabužius, suvenyrus, knygas apie Lietuvos totorių istoriją. Patastyta ir scena šventiniam koncertui.

12 valandą prasideda paminklo atidengimo iškilmės. *1-oji fanfara* – kariai totorių karių istorinėmis uniformomis atžygiuoja į jiems numatytas vietas; *2-oji fanfara* – Šaulių sąjungos Alytaus skyriaus šauliai su bajorų vėliavomis sustoja į jiems numatytas vietas; *3-oji fanfara* – Vilniaus senjorų teatro aktoriai sustoja prie paminklo teatralizuotai kompozicijai. Ir iškilminga ceremonija prasideda, visuose savo epizoduose pabrėždama ištikimą lietuvių ir totorių bendradarbiavimą: paminklo juosteles kartu perkerpa Vytauto Didžiojo paminklo pastatymo fondo iniciatorius ir fundatorius Motiejus Jakubauskas ir europarlamentaras Vytautas Landsbergis; paminklą kartu šventina muftijus Romas Jakubauskas ir vyskupas Juozas Matulaitis.

O svečių dar laukia daug iškilmingų reginių – ir eisena, kur žengia kariai, plevėsuoja vėliavos, groja orkestrai, rikiuojasi svečiai; ir saulės laikrodžių pristatymas (jų autorius Jonas Navikas). Visi eisenos dalyviai artėja prie totorių mečetės, kurioje vyks šiai garbingai progai skirtos pamaldos.

Po pamaldų koncertas, pavadintas labai prasmingai: „Istoriją kuriame kartu“. Tad programoje totorių ir lietuvių meniniai pasirodymai. Galima pasigėrėti daugelio tarptautinių operos festivalių laureatės, operos solistės Lilijos Gubaidulinos (sopranas) dainavimu, Lietuvos totorių ansamblio „Alije“ dainomis (vad. Aleksandras Melechas), nuotaikingu Kauno apskrities totorių bendruomenės ansamblio „Leisan“ (vad. Natalija Jackevičienė, ansamblio solistė Rima Kazėnienė) pasirodymu. Kartu koncertuoja ir lietuviai – Pu-

Prie mečetės įrengtas Saulės laikrodis, rodantis vietas ir Žalgirio lauko laiką

Rusijos totorių murzų sąjungos atstovai Murzos garbės ženklą įteikia Ipolitui Makulavičiui

Lietuvos šaulių sąjungos nariai ir skautai su bajorų giminių vėliavomis prie Vytauto Didžiojo paminklo

nios kaimo kapela „Punelė“ (vad. Gintautas Šmitas) ir folkloro ansamblis „Levandra“ (vad. Onutė Kizelienė), Butrimonių vidurinės mokyklos merginų choras (vad. Neringa Valvonienė) ir šokio studija „Gojelis“ (vad. Deimantė Baranauskienė).

Iškilmingoje aplinkoje žmonėms įteikiami Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos Kilmės liudijimai.

Šventei artejant į pabaigą, kalbuosi su laikraščio „Lietuvos totoriai“ vyr. redaktoriumi Galimu Sitdykovu. Ir mums kartu į galvą ateina mintis, kad šiandien matėme įvykį, kurio daugiau niekad gyvenime ir nepamatysime, nes tokios reikšmingos datos švenčiamos tik kas šimtas metų.

O datos, kai bus švenčiama Žalgirio mūšio 700 metų pergalė, mes, deja, nesulauksime. Visdélto būtų gera manyti, kad lietuvių ir Lietuvos totorių istorinė bičiulystė išsilaisins ir ateinančio šimtmečio išbandymuose.

Savo ir straipsnio skaitytojų vardu noriu nuoširdžiai padėkoti ir kolegai žurnalistui **Galimui Sitdykovui** už pagalbą rengiant šį straipsnį spaudai ir specialias konsultacijas. Jo dėka aš ir susidomėjau Lietuvos totorių istorija ir kultūra, jo pakviesta esu dalyvavusi ne viename renginyje, man teko laimėti pažinti garbingiausius Lietuvos totorių kultūros kūrėjus ir tradicijų puoselėtojus.

Lietuvos Respublikos Prezidentės sveikini- mas Lietuvos totorių bendruomenei pamin- klo Vytautui Didžiajam atidengimo proga

Brangūs iškilmių dalyviai,

LDK kunigaikščiui Vytautui Didžiajam ir Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms skirto paminklo atidengimas Raižiuose pagerbia ne tik šį iškilų karvedį bei tokio svarbaus Lietuvos istorijai mūšio atminimą, bet ir liudija Lietuvos totorių bendruomenės indėlį į Lietuvos valstybingumą, nepriklausomybės kovas bei kultūros turtinimą.

Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto iniciatyva daugiau nei prieš 600 metų į Lietuvą buvo pakviesti ir joje įsikūrė iškilūs totorių tautos sūnūs ir dukros, kurie jau pirmaisiais savo gyvenimo ir ištikimos tarnystės Lietuvai metais tapo nepaperkamais valdovo asmens sargybiniais ir narsiai kovėsi jo kariuomenės gretose per Žalgirio mūšį. Visus šiuos šimtmečius gyvendami Lietuvoje, totoriai buvo ištikimi šalies patriotai, praturtino Lietuvos gyvenimą ir kultūrą savitais bruožais, kuriuos būtina saugoti, puoselėti, tausoti.

Reiškiu Jums nuoširdžią padėką ir pagarbą, linkėdama ir toliau taip pat sėkmingai puoselėti savąją kultūrą ir prisidėti prie visos Lietuvos klestėjimo.

*Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė
2010 m. birželio 26 d.*

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės sveikinimas Vytauto Didžiojo ir Žalgirio mū- šio 600-ųjų metinių paminklo atidengimo iš- kilmėse Raižiuose

Mielieji Raižių gyventojai ir svečiai,

Gerbiamieji iškilmių dalyviai,

Apgailestauju, kad negaliu asmeniškai būti kartu su Jumis, ir perduodu nuoširdžius sveikinimus Jūsų gražiam ir prasmingam renginiui, visiems jo sukviestiems žmonėms.

Sveikinu su gražiu įvykiu, atspindinčiu mūsų istoriją, raginančiu dar kartą įsiskaityti į svarbiausius jos puslapius, dar kartą atrasti iškiliausias jos datas, ryškiausias asmenybes. Vytautas Didysis visais laikais buvo ir visais laikais bus išskirtinis mūsų istorijos žmogus, kurio likimas taip tragiškai ir kartu taip didingai sutapo su tautos ir valstybės likimu. Pagarba tokioms asmenybėms – tai pagarba savo tėvų ir protėvių praeičiai, savo tautai, savo dvasinėms šaknims. Dėkoju visiems, kurie šią pagarbą suvokia kaip savo pareigos, savo dvasinės pilnatvės dalį.

Mintyse džiaugiuosi kartu su Jumis, kad Vytauto Didžiojo vardas ir atminimas vėl sukviestą pabūti kartu per amžius artimas lietuvių ir totorių tautas, dar karą priminė mūsų bendrą istoriją. Tai – gražus ženklas iš praeities, bet kartu – viltinga žinia mūsų dabarčiai ir ateičiai: Lietuvos istoriją kuriame kartu. Gražu ir simboliška, kad šiandieninis koncertas pavadintas būtent taip.

Dar kartą sveikinu Raižių bendruomenę ir visus jos svečius ir linkiu kuo geriausias sėkmės visiems, saugantiems savo tautos praeities ženklus, savo didžių žmonių atminimą.

*Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Irena Degutienė
Vilnius, 2010 metų birželio 24 diena*

Dėkojame visiems, prisidėjusiems prie paminklo Vytautui Didžiajam Raižiuose idėjos įgyvendinimo:

skulptoriui Jonui Jagėlai;
Motiejui Jakubauskui;
Simui Jakubauskui;
Romui Balčiui;
Jonui Navikui;
Kauno apskrities totorių bendruomenei;
UAB „Durga“, Kęstučiui Žuromskui;
Juozui Širvinskui;
Jonui Markauskui;
Ignui Grigui;
Arkivyskupui Sigitui Tamkevičiui;
Eugenijai Faridai Dzenajevičienei;
UAB „Skirnuva“, Algirdui Stasiukynui;
UAB „Algraižė“, Sigitui Raškauskui;
Sigitui Stasiukynui;
Pranui Rauličkiui;
Vytui Gecevičiui;
Lietuvos aludarių gildijai;
Žalgirio mūšio paramos fondai;
LR krašto apsaugos ministerijai;
Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijai;
UAB „Alytaus naujienos“, Romui Burbai;
Viliui Gaveliui;
Lietuvos skautų sąjungos „Valdovų rūmai“
skautų tuntui;
Zitai Stankevičienei;
Seimo nariui Arūnui Valinskui;
Seimo nariui Antanui Nedzinskui;
Aloyzui Jaciunskui;
UAB „Milsa“, Danieliui Makulavičiui;
Alytaus rajono savivaldybės mero pavaduotojui
Gediminui Krasauskui;
Alytaus rajono savivaldybės merui Algirdui
Vrubliauskui;
Arvydai Švirmickui;
Ipolitui Makulavičiui;
Lenkijos Respublikos ambasadai;
Lietuvos bajorų karališkajai sąjungai;
restoranui „Čingischanas“;
Rytų skirstomiesiems tinklams;
Almai Purvinytei;
ūkininkui Algimantui Žemaičiui;
Alijui Aleksandrovičiui;
Adui Jakubauskui;
Kultūros rėmimo fondai.

Lilija Gubaidulina pavergė Lietuvos vokalinės muzikos gerbėjų širdis

Jau trečius metus Lietuvoje vyksta auksinio balso konkursas „Triumfo arka“. Paskutinį gruodžio sekmadienį – antrąją Kalėdų šventės dieną – Lietuvos televizija tiesiogiai transliavo konkurso finalą. Jo nugalėtoja tapo operos solistė iš Kazanės Lilija Gubaidulina. Finale vyko du turai – mažasis ir didysis. Mažajame rungėsi 4 solistai, kurie atliko po 2 kūrinus. Komisijos ir televizijos žiūrovų vertinimu buvo atrinkti 2 pretendentai į konkurso nugalėtojo vietą. Didžiąją finale komisija atsisakė vertinti dainininkus, todėl pergalę Lilijai Gubaidulinai nulėmė 6 579 žiūrovų balsai. Antrąją vietą užėmė Kauno muzikinio teatro solistas Mindaugas Zinkus, gavęs apie 1000 balsų mažiau. Didžiąją finale žiūrovai buvo sužavėti L. Gubaidullinos atliekama Normos kavatina iš Vinčenco Belinio operos „Norma“.

Lilijos Gubaidulinos pergalė šiame konkurse nebuvo atsitiktinė – ji pirmavo visuose trijuose konkurso turuose, susidedančiuose iš dvylikos etapų, sumuojant komisijos vertinimus ir žiūrovų balsus. Mes susitikome su 2010 metų Lietuvos Auksiniu balsu Lilija Gubaidulina ir pasikalbėjome su ja.

Brangi Lilija, nuoširdžiai sveikinu iškovojus pergalę šiame prestižiniame bei sudėtingame Lietuvos vokalistų konkurse. Kokie jausmai Jus užplūdo laimėjus konkursą?

Aš didžiuojuosi, kad esu totorė, kitoje šalyje parodžiau geriausia, ką sugebu, bei pakėliau mūsų tautos prestižą. Triumfo ir pergalės jausmas ateis vėliau. Dabar aš jaučiuosi kaip sapne. Iki paskutinės akimirkos nesitikėjau, kad finale mane palaikys tiek daug žiūrovų. Noriu padėkoti Lietuvos publikai už įvertinimą. Tai parodo aukštą Lietuvos žmonių muzikinę kultūrą. Savo balsus jie atidavė atvykusiai solistei. Nors internete dažnai buvo raginama balsuoti už „savuosius“, dalis žiūrovų įvertino būtent mane. Sulaukiau daugybės palai-kančių skambučių, ir dabar netyla telefonas nuo sveikinimų.

Prašom pasakoti, kokie keliai Jus atvedė į Lietuvą? Jūs buvote pripažinta Kazanės Musos Džalilio valstybinio operos ir baletų teatro solistė. Ir vis dėlto...

2003 metais su pagyrimu baigiau Kazanės Nazibo Žiganovo valstybinę konservatoriją, kur mokiausi Rusijos ir Tatarstano liaudies artistės Zilios Sungatulinos klasėje, vėliau baigiau aspirantūrą, kurioje dėstė RTFSR liaudies artistė Irina Bogačiova. Klostėsi puiki perspektyva ir tėvynėje.

Tačiau kiekvienai moteriai ne mažiau svarbi šeimyninė laimė. Pasirinkimą lėmė mano jausmai, meilė. Visiškai pasitikėjau savo išrinktuoju, todėl ryžausi vedyboms ir gyvenimui Lietuvoje.

Kaip Jūs susipažinote su savo išrinktuoju Alijumi Aleksandrovičiumi – vienu iš aktyviausių Lietuvos totorių bendruomenės narių?

2006 metais gavau Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko Ado

Jakubausko kvietimą ir atvykau į Vilnių koncertuoti Kurban Bairamo proga. Turėjo atvažiuoti kita solistė, bet paskutiniu momentu atsisakė. Kai man pasiūlė atvykti, iš karto sutikau ir nesigailiu...

Norėtusi sužinoti Jūsų nuomonę, kas padėjo pasiekti pergalę: įgimti gabumai, išsilavinimas ar kitos aplinkybės?

Pirmiausia, aišku, įgimti gabumai, paskui balso lavinimas, kur reikia atkaklumo, darbštumo ir kantrybės. Mokytiis vokalo nėra paprastas ir greitas procesas. Jis tęsiasi visą gyvenimą.

Šiuo metu balso lavėjimui turėjo įtakos mokymasis Tarptautinėje muzikos akademijoje „Sakra“ pas Metropoliteno operos ir La Skalos teatro solistę Aleksandriną Milčevą. Su ja susitinku Bulgarijos sostinėje Sofijoje.

Jūs sužavėjote publiką dainuodama 6 kalbomis: italų, rusų, vokiečių, prancūzų, čekų ir totorių. Pirmajame ture komisija aukštai įvertino totorių vokalinės muzikos koloritą, kai Jūs atlikote Rustemo Jachino romansą „Pamiršti negaliu“. Žiūrovai ir komi-

sija svarstė, ar galėtumėte padainuoti lietuvių kalba? Pasirodo, taip. Kas Jums padėjo išsirinkti lietuvių kompozitoriaus kūrinį?

Šiame konkurse dalyvauti paskatino mano koncertmeisterė Žaneta Noreikienė. Tai puiki, geranoriška asmenybė, turinti ir humoro, ir atsakomybės jausmą. Ji padėjo išversti iš rusų kalbos į lietuvių kalbą konkurso dialogus.

Pirmą kartą išgirdusi dainą „Švelnumas“, paklausiau Žanetos, kas šio kupino jausmingumo kūrinio autorius. Ji atsakė, kad tai žymus lietuvių kompozitorius Algimantas Raudonikis. Patarė finale sudainuoti jo romansą „Meilės elegija“.

Konkurso komisijos pirmininkas Vytautas Juozapaitis pagyrė Jus, kad atskleidėte Algimanto Raudonikio romanso naujas savybes. Kaip Jums sekasi mokytis lietuvių kalbos?

Lankiau kursus, privačias pamokas. Manau, kad laikui bėgant problemų su lietuvių kalba nebus.

Kokie Jūsų mėgstami kompozitoriai, vaidmenys?

Negaliu paminėti labiausiai patinkančių. Kiekvieną vaidmenį kuriu ir pamilstu jį. Tėvams visi vaikai mylimi. Mane labai žavi Džakomo Pučinio, Džiuzepės Verdžio muzika. Iš rusų klasikų man patinka Piotras Čaikovskis. Ypač vertinu Marfos vaidmenį iš Nikolajaus Rimskio-Korsakovo operos „Caro sužadėtuvsė“. Mielas Altinčėč vaidmuo to paties pavadinimo Nazibo Žiganovo operoje.

O kokius lietuvių kompozitorius galėtumėte išskirti?

Lietuvių klasikinėje muzikoje mane sužavėjo Balio Dvariono opera „Dalia“. Ji primena Džakomo Pučinio muziką.

Finale Jūsų konkurentas dainavo čigonų barono ariją iš Johano Štrauso operetės. Jūs pasirinkote Normos ka-

vatina iš Vinčenco Belinio operos „Norma“. Kodėl būtent šį kūrinį atlikote?

Opera ir operetė – du skirtingi žanrai, jų negalima supriešinti. Profesionalumo lygio reikalauja abu žanrai. Rungėsi ne žanrai, o mokėjimas geriau atlikti savo pasirinktą vokalinį kūrinį. Man patinka opera, pasirinkau Normos kavatiną, nes šis kūrinys kaip rentgeno spindulys – parodo visus balso privalumus ir trūkumus. Tai pakankamai sudėtinga vokalinė muzika.

Laimėtas konkursas galbūt atvers kelius į Lietuvos akademinę operos ir baletu teatrą. Ar tikėtės būti pakviesta į šio teatro sceną?

Taip, būčiau patenkinta, jei gaučiau kvietimą dainuoti lietuvių profesionaliame teatre. Tikiuosi, kad bus tokia galimybė. Tik norėčiau išsaugoti savarankiškumą dalyvauti įvairiuose projektuose, pastatymuose, nenorėčiau būti prišta prie vienos teatro trupės.

Kokia Jūsų svajonė? Kokiam teatre Jūs norėtumėte dainuoti?

Mano svajonė – dainuoti Metropolite no operoje.

Kodėl ne Didžiajame, La Skalos teatre?

Niuorke – vieninteliame Metropolitan operos teatre – yra išsaugotos klasikinės kūrinės atlikimo tradicijos. Beveik visus teatrus palietė modernizmo gūsis. O šiame teatre išsaugota klasikinės muzikos dvasia, labai geranoriška aplinka, tinkanti kūrybiniam artistų darbui.

O kaip gi Kazanė? Sudie visam laikui, ar ryšiai bus išsaugoti?

Esu dėkinga gimtajam miestui ir konservatorijai už pirmuosius žingsnius vokaliniam mene. Aš palaikau kūrybinius ryšius su Kazanės opera, dalyvauju spektakliuose ir įvairiuose projektuose. Praėjusiais metais dalyvavau mano puikiosios vokalo pedagogės Zilios Sungatulinos jubiliejinėse iškilmėse.

Lietuvos radijo ir televizijos generalinis direktorius Audrius Siaurusevičius pasakė, kad totoriai nuo Vytauto Didžiojo laikų puikiai jaučiasi Lietuvoje. Gyvendama čia, Jūs esat kartu su Lietuvos totoriais – naujais tautiečiais, savo nuostabiu balsu džiuginate įvairiuose renginiuose: Žalgirio mūšio 600-ųjų metinių minėjime, Sabantujaus šventėse. Tikimės, kad glaudūs ryšiai su Lietuvos totorių bendruomene

tęsis toliau. Noriu padėkoti už įdomų pokalbį ir palinkėti ateinančiais 2011 metais kūrybinių aukštumų.

Jūsų laikraščio puslapiuose noriu perduoti geriausius naujametinius linkėjimus visiems Tatarstano ir Lietuvos gyventojams. Tegu kiekvienai namai prisipildo gėrio ir šviesos!

*Kalbėjosi Galimas Sitykovas
Sauliaus Venckaus nuotrauka*

Lilijos Gubaidulinos koncertai

Kovo 8 d. – Kauno Filharmonijos salėje.

Balandžio 17 d. – Alytaus kultūros ir komunikacijų centre.

Balandžio 22 d. – Kauno muzikiniame teatre, U. Džordano operoje „Andre Šenje“.

Balandžio 28 d. – Vilniuje, Šventos Kotrynos bažnyčioje.

Gegužės 1 d. – Šiaulių „Saulės“ koncertų salėje.

Bilietai bus parduodami kasose.

KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS PRANEŠIMAS SPAUDAI

Totorių kapinės nuo buldozerių gins apsaugos zona

2010 11 01

Kultūros paveldo departamento Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos ekspertai apibrėžė Vilniaus Lukiškių totorių kapinių teritoriją, užtikrinami teisinę jos apsaugą.

Dalis šių XX a. trečiojo dešimtmečio kapinių jau buvo barbariškai išdraskyta 1968 m. pradėjus statyti Pusulaidininkų fizikos ir Chemijos institutus. Amžininkų pasakojimu, tada atkasę žmonių kaulus darbininkai sutriko, darbai buvo porai dienų nutraukti. Paskui totorių palaikai buvo sudėti į dėžes ir išvežti nežinia kur. Šiose kapinėse stovėjusių antkapinių plokščių vėliau aptikta Rasų ir Antakalnio kapinių laiptuose. Dalį plokščių sugrąžino privatus asmenys – matyt, ranka nepakilo panaudoti jų savo ūkinėms reikmėms.

Totoriai yra neatskiriama Lietuvos istorijos bei kultūros dalis. Pirmieji ryšiai su jais užfiksuoti dar kunigaikščių Gedimino, Algirdo laikais. Masiškai kraustyti į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę jie ėmė valdant Vytautui Didžiajam. Čia jie gaudavo žemės valdas,

o už tai turėdavo nemokamai dalyvauti karo žygiuose. Iki pat XX a. totoriai mieliai tarnaudavo kariuomenėje, dalyvavo visose bendros Lietuvos-Lenkijos valstybės karinėse kampanijose.

Lukiškėse totoriai įsikūrė XIV–XVI a., o XIX a. pirmosios pusės J.Ozemblovskio litografijoje yra pavaizduota ir jų mečetė. Savo šventykloje totoriai maldose prisimindavo Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą, meldėsi už savo tautiečius, žuvusius 1794m. Tado Kosciuškos sukilime. Čia 1812 m. buvo perskaitytas kreipimasis į totorius, raginantis suformuoti atskirą pulką Napoleono kariuomenėje.

Pagal išlikusią litografiją mečetės vakarinėje dalyje pavaizduoti kapinių antkapiai – gulinčios stačiakampio formos plokštės ir akmuo galvūgalyje. Šiose kapinėse amžinojo poilsio atgulė Achmatovičių, Asanovičių, Baranovskių, Čainskių, Kričinskių, Sobolevskių ir kt. totorių giminės.

Dar 1989 m. Lietuvos totorių bendruomenė ėmė dėti pastangas, kad istorinių kapinių vieta būtų tinkamai įamžinta.

Tačiau tik 2009 m. ant Pusulaidininkų fizikos instituto pastato kampo (A. Goštauto g. 11) atsirado memorialinė lenta su užrašu „Šioje vietoje nuo XVI amžiaus buvo Lietuvos totorių maldos namai – mečetė ir kapinės. Sovietmečio valdžios sprendimu kapinės sunaikintos“.

Pusulaidininkų fizikos institutą netolimoje ateityje planuojama iškelti į Mokslo ir technologijų parką. Jo pastatas yra nusidėvėjęs ir, manoma, bus griauamas. Tačiau ar šioje prestižinėje sostinės vietoje nebus užsimanyta įkurdinti naują dangoraižį, ar per totorių kapines antrąkart nevažinės buldozeriai? Juo labiau kad tikėtina, jog teritorijos dalyje, kur įrengtas negilus skaičiavimo mašinų centro aušinimo fontanas, kapai nebuvo suardyti.

Saugodami šią istorinę vietą paveldosaugininkai ir apjuosė kapinių teritoriją apsaugos zona. Totorių bendruomenė siekia įamžinti savo protėvių atminimą pastatydama čia memorialinę stelą, vaizduojančią perlūžusią mečetę. Jos projektą jau sukūrė skulptorius Jonas Jagėla.

LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Tautinių bendrijų atstovais

2011 m. sausio 14 d. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Tautinių bendrijų tarybos, švenčiančios įsteigimo 20-metį, atstovais ir padėkojo už 1991 metais Lietuvai pareikštą ištikimybę, kuri tais laikais ypač padėjo didžiąjai daliai Lietuvos tautinių mažumų gyventojų geriau suprasti nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo reikšmingumą ir drąsiau stoti šalies nepriklausomybės pusėn. Nuo seno šalia lietuvių Lietuvoje gyveno daugelio tautų atstovai – jų įsikūrimo Lietuvoje istorija skirtinga, vieni nuo seno čia gyveno, kitus didieji Lietuvos kunigaikščiai Gediminas ir Vytautas Didysis pakvietė čia įsikurti; kas vedė ar atitekėjo, kas patys norėjo čia atsikelti, todėl, Prezidentė pabrėžė, labai svarbu visoms Lietuvos tautoms darniai sugyventi, suprasti ir gerbti vieniems kitus ir ugdyti savo vaikus Lietuvos patriotais ir dorais piliečiais. Prezidentės nuomone, siekiant darnios Lietuvos visuomenės plėtros, visų Lietuvoje gyvenančių tautų sanglauda labai svarbi. Lietuvos visuomenėje svarbu ugdyti visuomenės pilietiškumą, puoselėti ir skleisti informaciją apie visų Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrą, papročius, tradicijas ir informavimą apie nematerialiosios kultūros paveldą, taip pat sudaryti Lietuvos tautinių mažumų gyventojams sąlygas išmokti valstybinę kalbą, skatinti nevyriausybinę organizacijų neformalaus kultūrinio ir pilietinio ugdymo projekcinę veiklą.

Susitikime dalyvavo Tautinių bendrijų tarybos nariai, įeinantys į Tautinių mažumų reikalų koordinavimo komisiją prie Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko: Tautinių bendrijų tarybos pirmininkas, Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijos pirmininkas Mahiras Gamzajevs, Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ pirmininkė Lučija Bartkienė, Slavų estetinio lavinimo centro Kaune pirmininkė Jelena Berežok, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Lietuvos latvių visuomeninių organizacijų koordinacinės tarybos pirmininkė Gunta Ronė, Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė, Lietuvos gudų visuomeninių organizacijų susivienijimo pirmininkas, Vilniaus m. baltarusių klubo „Siabryna“ pirmininkas Romanas Voinickij. Į susitikimą taip

pat buvo pakviestos pirmosios kadencijos 1991 m. Tautinių bendrijų tarybos narės – Lietuvos Stepono Batoro vengrų kultūros draugijos pirmininkė Marija Rubaževičienė, Lietuvos estų draugijos pirmininkė Lija Urman.

Tautinių bendrijų tarybos atstovai su Lietuvos Respublikos Prezidente aptarė ir konkrečias Lietuvos tautinių mažumų problemas – Tautinių mažumų įstatymo naujos redakcijos priėmimą, institucijos, kuriojančios tautinių mažumų reikalus, atkūrimą vietoje reorganizuoto Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, Tautinių bendrijų namų renovaciją ir plėtrą. Susitikime taip pat buvo keliamas klausimas dėl laidos negausioms tautinėms bendrijoms „Labas“ atkūrimo Lietuvos televizijoje. Susitikimo dalyviai išreiškė nuogąstavimus dėl būsimo Švietimo įstatymo, kuriuo,

jų nuomone, gali būti susiaurinta galimybė tautinių mažumų mokyklose mokytis gimtąja kalba. LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas informavo, kad ilgus metus niekaip nepavyksta išspręsti klausimo dėl žemės sklypo maldos namams Vilniaus mieste.

Tautinių bendrijų tarybos pirmininkas M. Gamzajevs padėkojo šalies Prezidentei už susitikimą. Jo nuomone, tai valstybės dėmesio ir pagarbos ženklas Lietuvos tautinėms bendrijoms. Jis išreiškė viltį, jog tokie susitikimai taps tradiciniais.

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė perdavė Tautinių bendrijų tarybos pirmininkui M. Gamzajevui Padėkos ir sveikinimo raštą Lietuvos tautinių bendrijų tarybai.

TBN informacija
Nuotraukos autorė D. G. Barysaitė

Projektas „Prieš diskriminaciją ir netoleranciją: efektyvesnio bendradarbiavimo paieškos bei galimybės“ (sutartis Nr. VS/2009/0374; SI2.542844; sutarties priedo Nr. VS/2010/0114)

Projektas remiamas Europos Bendrijos užimtumo ir socialinio solidarumo programos PROGRESS (2007-2013)

Įgyvendinant projektą „Prieš diskriminaciją ir netoleranciją: efektyvesnio bendradarbiavimo paieškos bei galimybės“ įkurtas Nacionalinis lygybės ir įvairovės forumas (NLIF), kurio tikslas – suburti suinteresuotas organizacijas, suteikti galimybę keistis informacija, dalytis patirtimi, efektyviai naudoti išteklius.

Kviečiame prisijungti ir savo idėjomis bei pasiūlymais prisidėti prie Nacionalinio lygybės ir įvairovės forumo veiklų.

Daugiau informacijos: www.nlif.lt.

Меморис татараи

Памятник Витаутасу Великому и 600-летию Грюнвальдской битвы

ГАЛИМ СИТДЫКОВ,
ПЕРПЕТУА ДУМШЕНЕ

Исторический памятник открыт в Райжяй

Текущий год ознаменован в Литве 600-летием победы в Грюнвальдской битве. Победа стала возможной благодаря объединенным усилиям литовских, польских, смоленских войск, а также участию в ней татарской конницы под командованием царевича Золотой Орды Джелад-эд-Дина. Татары не забывают о своей исторической роли в этой битве, не забывают сказать слова благодарности Великому князю Литовскому Витаутасу, который выделил обширные земли для поселения татар в Литве за их доблестную службу новому отечеству. Поселок Немежис под Вильнюсом – столицей Литвы – даже название свое носит от слов «не меряно». Значит, брали земли, сколько хотели. 26 июня 2010 г. в одном из старейших поселений литовских татар – в деревне Райжяй Алитусского района – был открыт памятник Великому князю Литовскому Витаутасу и 600-летию Грюнвальдской битвы.

Решение воздвигнуть памятник было принято на заседании комитета Союза общин татар Литвы еще в 2007 г. Председатель Союза общин татар Литвы д-р Адаас Якубаускас был включен в состав Государственной комиссии по торжественному празднованию знаменательного юбилея. Открытие памятника в Райжяй стало одним из важнейших пунктов в программе юбилейных мероприятий. Для этой цели немалые средства, с учетом кризисного времени, выделил Фонд Поддержки Культуры при Министерстве культуры – 17 тысяч литов.

Идею воздвижения памятника в Райжяй выдвинул заместитель председателя Союза общин татар Литвы Мотеюс Якубаускас. С этой целью был зарегистрирован Фонд воздвижения памятника Витаутасу Великому и 600-летию Грюнвальдской битвы. Фонд обратился к литовским татарам, жителям Литвы, к татарам, проживающим в других странах, включиться в сбор средств на строительство памятника. К созданию макета памятника удалось привлечь талантливого и опытного скульптора Йонаса Ягелу, который согласился выполнить работу без гонорара, посвящая свой труд на благо Отечества.

Памятник представляет собой четырехгранную колонну из темно-серого гранита высотой 5 метров 20 сантиметров. На вершине колонны – Столпы Гедиминоса и татарский символ Тарак Тамга, украшающий многие родовые гербы. В середине памятного столпа выгравированы важные исторические даты: 1392 г. – Витаутасу предостав-

Слева-направо – фундатор и председатель Фонда по открытию памятника Мотеюс Якубаускас, епископ Кайшиядорского костела Юозас Матулайтис, муфтий литовских мусульман Ромас Якубаускас, европарламентарий, проф. Витаутас Ландсбергис, председатель Союза общин татар Литвы д-р Адаас Якубаускас, советник Президента Литовской Республики Гая Бартусявичюте.

лен титул Великого князя Литовского, 1397 г. – год массового переселения татар в Великое княжество Литовское, 1410 г. – Победа в Грюнвальдском сражении, 1430 г. – год смерти Витаутаса Великого. Позволим напомнить, что в 1930 г. в Каунасе – тогдашней временной столице Литвы – было принято решение в связи с 500-летием смерти Витаутаса Великого построить в Каунасе каменную мечеть, которая была открыта 15 июля 1933 г. – в день Грюнвальдской победы. Заметим также, что в Литве слово Грюнвальд (по-русски – зеленый лес) употребляется в переводе на литовский язык – Жальгирис. Отсюда происходит название каунасского баскетбольного клуба «Жальгирис».

Важно упомянуть и такую деталь: 4 сентября 2009 г. в основание памятника была заложена капсула с письмом-обращением будущим поколениям о важных исторических событиях, связанных с Грюнвальдской битвой, историей татар Великого княжества Литовского, которые должны вдохновлять потомков на продолжение славных традиций предков.

Историю создаем вместе

На открытие памятника в д. Райжяй прибыло невиданное до сих пор число людей разных национальностей – не

(Перенос на 10 стр.)

Памятник Витаутасу Великому и 600-летию Грюнвальдской битвы

(Окончание, начало на 9 стр.)

менее двух тысяч человек. Поэтому название праздничной программы «Историю создаем вместе» вполне соответствовало его духу и смыслу мероприятия.

В открытии памятника приняли участие многие политики, в том числе – депутат Европарламента, бывший председатель Литовского Сейма, профессор Витаутас Ландсбергис, члены Сейма Литвы Юлюс Сабатаускас, Антанас Недзинскас, члены Правительства и другие политики, члены самоуправлений города Алитус и Алитусского района, представители посольств иностранных государств, делегация Меджлиса крымских татар, представители Меджлиса татарских мурз России (центр в Уфе – столице Башкортостана). Прислали поздравительные письма Президент Литвы Даля Грибаускайте, Председатель Сейма Литвы Ирена Дягутене, премьер-министр Андриус Кубилиус.

По традиции, в начале мероприятий, официальные гости посетили мечеть, общинный дом. На площади рядом развернули свои палатки общины татар, прибывшие из Каунаса, Вильнюса, Клайпеды, Варены, Висагинаса и других мест. У стены общинного дома была развернута по размерам оригинала репродукция картины польского художника Яна Матейки «Грюнвальдская битва». В воинском снаряжении начала 17-го века показывали свое мастерство на конях лучники военно-исторического клуба из Варшавы. У отдельной палатки демонстрировалось кулинарное искусство татар. Воины литовской армии угощали всех желающих солдатской кашей из походной полевой кухни бесплатно. Не обошлось без палаток с шашлыками.

В 12 часов началась торжественная церемония открытия памятника. Выступили с короткими, но яркими речами депутат европарламента, профессор Витаутас Ландсбергис, председатель Союза общин татар Литвы д-р Адак Якубаускас, зачитаны поздравительные письма руководителей государства. Зеленую ленту перерезали ев-

ропарламентарий Витаутас Ландсбергис и инициатор, фондатор памятника Мотеюс Якубаускас, символизируя свою верность дружбе литовцев и татар. Памятник освятили муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас и епископ Кайшядорского костела Юозас Магулайтис.

Гостей праздника ожидал еще один сюрприз. За оградой у мечети были установлены солнечные часы, которые показывают время на Грюнвальдском поле и в Райжяй. Автор солнечных часов – Йонас Навикас.

После открытия памятника состоялся концерт, в котором приняли участие лауреат многих международных конкурсов, оперная солистка Лилия Губайдуллина (сопрано), фольклорный ансамбль литовских татар «Алие» из Вильнюса (руководитель Александр Мелех), детский фольклорный ансамбль «Ляйсен» из Каунаса (руководитель Наталья Яцквичене, солистка Рима Казене), литовские фольклорные коллективы – сельская капелла «Пуняле» (руководитель Гинтаутас Шмитас), танцевальная студия «Гоялис» (руководитель Дейманте Баранаускаене) и другие коллективы. В финале концерта всех порадовало выступление известной исполнительницы современных шлягеров Инги Валинсене, которая является депутатом Сейма Литвы нынешней каденции.

В перерывах концерта вручались Удостоверения о происхождении Литовским обществом Генеалогии и геральдики, а представители Меджлиса татарских мурз (Россия) вручили Почетные знаки и удостоверения по двум номинациям: Даниелюс Макулавичюс, Мотеюс Якубаускас и Алиюс Александровичюс получили Почетный знак «Спонсор столетия»; Йонас Ридзванавичюс, Адак Якубаускас и Иполитас Макулавичюс были удостоены Знаком Почета «Мурза». Председатель Всемирного Конгресса Крымских татар Рефат Чубаров зачитал приветствие председателя Меджлиса Крымскотатарского народа Мустафы Джемилева.

Общий вид участников митинга

ПОЗДРАВЛЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТА ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ОБЩИНЕ ЛИТОВСКИХ ТАТАР ПО СЛУЧАЮ ОТКРЫТИЯ ПАМЯТНИКА ВИТАУТАСУ ВЕЛИКОМУ

Дорогие участники торжества,

воздвижение памятника князю ВкЛ Витаутасу Великому и 600-летию Грюнвальдской битвы в Райжяй чествует не только этого выдающегося полководца, это также свидетельство вклада общины литовских татар в строительство Литовской государственности, борьбу за независимость и в обогащение культуры страны.

По инициативе великого князя литовского Витаутаса более 600 лет назад в Литву были приглашены и поселены выдающиеся сыны и дочери татарского народа, которые уже в первые годы своей жизни и преданной службы Литве стали неподкупными личными стражами правителя и мужественно сражались в рядах его войска в Грюнвальдской битве. На протяжении столетий, проживая в Литве, татары показали себя патриотами страны, обогатили жизнь и культуру Литвы самобытными чертами, которые необходимо сохранять, лелеять, беречь.

Выражаю вам сердечную благодарность и уважение, желаю и дальше так же успешно беречь свою культуру, приобщаясь к процветанию Литвы.

*Президент Литовской Республики Даля Грибаускайте
26 июня 2010 г.*

ПОЗДРАВЛЕНИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ СЕЙМА ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ПО СЛУЧАЮ ТОРЖЕСТВЕННОГО ОТКРЫТИЯ ПАМЯТНИКА ВИТАУТАСУ ВЕЛИКОМУ И 600-ЛЕТИЮ ГРЮНВАЛЬДСКОЙ БИТВЫ В РАЙЖЯЙ, 26 ИЮНЯ 2010 Г.

Дорогие жители Райжяй и гости,

Уважаемые участники торжества,

Сожалею, что не могу лично быть вместе с вами и передаю свои сердечные поздравления по поводу Вашего красивого и осмысленного мероприятия, всем собравшимся людям.

Поздравляю с красивым событием, отражающим нашу историю, побуждающую еще раз вчитаться в важнейшие ее страницы, еще раз обнаружить в ней выдающиеся даты, ярчайших личностей. Витаутас Великий во все времена был и будет исключительным человеком нашей истории, чья судьба так трагически и вместе с тем так величественно совпала с судьбой народа и государства. Уважение таким личностям – это уважение к прошлому своих предков, своему народу, своим духовным корням. Благодарю всех, кто это уважение понимает, осознает как свой долг, как часть своего духовного совершенствования.

Мысленно радуюсь вместе с Вами, что имя Витаутаса Великого и память о нем вновь создали побывать вместе литовский и татарский народы, ставшие близкими сквозь века, мероприятие еще раз напомнило нашу общую историю. Это – хороший знак из прошлого, но вместе с тем – обнадеживающая весть нашему настоящему и будущему: историю Литвы творим вместе. Красиво и символично, что сегодняшней концерт назван именно так.

Еще раз поздравляю общину Райжяй и всех ее гостей и желаю наилучших успехов всем, сохраняющим знаки прошлого своего народа, память своих великих людей.

*Председатель Сейма Литовской Республики Ирена Дягутене
Вильнюс, 24 июня 2010 года*

Благодарим всех, кто помог воплотить в жизнь идею сооружения памятника Витутасу Великому в Райжяй

*Скульптору Йонасу Ягеле,
Мотеюсу Якубаускасу,
Симасу Якубаускасу,
архитектору Ромасу Бальчюсу,
Йонасу Навикасу,
Общине татар Каунасского округа,
ЗАО «ДУРГА» Кястутису Журомскису,
Юозасу Ширвинкасу,
Йонасу Маркаускасу,
Игнасу Григасу,
Архиепископу Сигитасу Тамкявичюсу,
Евгению Фариде Дзенавичене,
ЗАО «Скирнува», Альгирдасу Стасюкинасу,
ЗАО «Алграйже», Сигитасу Рашкаускасу,
Сигитасу Стасюкинасу,
Пранасу Рауличкису,
Витасу Гецявичюсу,
Гильдии пивоваров Литвы,
Фонду Грюнвальдского сражения,
Министерству Охраны Края ЛР,
Литовскому обществу Генеалогии и геральдики,
ЗАО «Алитаус науенос» Ромасу Бурбе,
Вилюсу Гавялису,
Отделению скаутов „Валдову румай“,
Зите Станкявичене,
Члену Сейма Литовской Республики Арунасу
Валинкасу,
Члену Сейма Литовской Республики Антанасу
Недзинкасу,
Алоизасу Яцюнкасу,
ЗАО «Милса», Даниелюсу Макулавичюсу,
Заместителю мэра самоуправления
Алитусского района Гедиминасу Красаускасу,
Мэру самоуправления Алитусского района
Альгирдасу Врубляускасу,
Арвидасу Швирмицкасу,
Иполитасу Макулавичюсу,
Посольству Польской Республики в Литве,
Королевскому Союзу литовских дворян,
Ресторану «Чингисхан»,
Восочным распространительным сетям,
Альме Пурвините,
Альгимантасу Жямайтису,
Алию Александровичу,
Адасу Якубаускасу,
Фонду Поддержки Культуры.*

ЛИЛИЯ ГУБАЙДУЛЛИНА ПОКОРИЛА ЛЮБИТЕЛЕЙ ВОКАЛЬНОЙ МУЗЫКИ ЛИТВЫ

Третий год в Литве проводился конкурс на соискание титула Золотого голоса „Triumfo arka” (Триумфальная арка). В последнее воскресенье декабря – второй день католического Рождества – в прямой трансляции Литовского телевидения состоялся финал конкурса. Победителем стала оперная певица из Казани Лилия Губайдуллина. В финале, разделенном на две части – на малый и большой финал – соревновались 4 претендента на победу. В малом финале каждый солист должен был исполнить по два произведения. Голосованием комиссии и телезрителей определялись два участника большого финала. На завершающем этапе конкурса – в большом финале – комиссия отказалась от участия в голосовании, и победу Лилии решило голосование телезрителей, отдавших ей 6 579 голосов. Занявший второе место соперник, солист Каунасского музыкального театра Миндаугас Зимкус, получил на 1000 с лишним голосов меньше. В большом финале зрители были буквально очарованы проникновенным исполнением Лилией каватины Нормы их оперы Винченцо Беллини «Норма».

Победа Лилии Губайдуллиной на этом конкурсе была не случайной, она лидировала по оценкам и комиссии, и телезрителей на всех 12 этапах конкурса, состоявшего из трех туров. Нам удалось встретиться с Золотым голосом Литвы 2010 года Лилией Губайдуллиной и взять интервью.

Дорогая Лилия, от всей души поздравляю Вас с победой в этом престижном и трудном конкурсе вокалистов Литвы. Какие чувства владеют Вами после такой яркой победы?

Я горжусь тем, что я, татарка, сумела в другой стране проявить себя с лучшей стороны, поднять престиж нашего народа за рубежом. Чувство триумфа, ощущение победы, наверное, придет еще позже. Сейчас я чувствую себя, как во сне. Мне самой до последнего момента не верилось, что зрители поддержат меня и в финале. Я хочу выразить благодарность литовской публике за поддержку.

Поддержка литовской публики свидетельствует о высокой музыкальной культуре людей, которые отдавали мне свои голоса, несмотря на то, что я не местная. В интернете были и призывы голосовать за «своих», но большинство зрителей отнеслось ко мне доброжелательно. Я получала массу одобряющих звонков, и сегодня телефон не замолкает от поздравлений.

Расскажите нашим читателям, какими судьбами Вы оказались в Литве. Нам известно, что Вы были уже признанной солисткой Казанского Государственного театра оперы и балета имени Мусы Джалиля. И тем не менее...

Действительно, после окончания с отличием в 2003 году вокального отделения Казанской Государственной консерватории имени Назиба Жиганова в классе народной артистки России и Татарстана Зили Сунгатуллиной, а затем аспирантуры, где со мной работала также народная артис-

*Золотой голос Литвы
Лилия Губайдуллина.
Фото Саулюса Венцкуса*

тка РСФСР Ирина Богачева, у меня складывалась блестящая перспектива на родине.

Однако для каждой женщины немаловажно семейное счастье. Выбор сделали мои чувства, любовь. Я настолько поверила в своего избранника, что решилась на брак и переезд в Литву.

Каким образом Вы познакомились со своим избранником – Алием Александровичем – одним из активных участников общественной жизни литовских татар?

В 2006 году, по приглашению председателя Союза общин татар Литвы Адаса Якубаускаса, я приехала в Вильнюс с концертом на Курбанбайрам. Должна была ехать другая артистка, но в последний момент она отказалась. Когда предложили мне, я

сразу согласилась, и теперь не жалею об этом...

Хотелось бы знать Ваше мнение о составляющих победы в конкурсе: помогли природный дар, образование или какие-то другие обстоятельства?

В первую очередь, это природный дар и второй компонент – обучение, в котором надо проявить упорство, трудолюбие и терпение. Обучение вокалу не простой, не быстрый процесс. Оно продолжается всю жизнь. В настоящее время основополагающим моментом в изменении уровня моего пения стало обучение в Международной академии музыки «Сакра» у солистки Метрополитен-оперы и театра Ла Скала Александрины Милчевой. Мне приходится для встреч с ней ездить в столицу Болгарии Софию.

Вы поразили публику исполнением вокальных произведений на шести языках: итальянском, русском, немецком, французском, чешском, татарском. В первом туре конкурса комиссия высоко оценила колорит татарской вокальной музыки, когда Вы исполнили романс Рустема Яхина «Онытып алмыйм» (Забывать не в силах). У зрителей, у комиссии возник вопрос: а сможете ли спеть на литовском языке? Ответ был дан в финале. Кто помог Вам выбрать произведение литовского композитора?

Должна сказать, что участвовать в конкурсе мне предложила мой концертмейстер Жанета Норейкене. Она – замечательный, доброжелательный человек с чувством юмора и ответс-

твенности. Она помогала мне переводами с литовского языка на русский во время конкурсных передач.

Однажды, когда я впервые услышала исполнение песни «Швялнумас» (Нежность), спросила у Жанеты, кто композитор этого проникновенного произведения. Она ответила, что это знаменитый Альгимантас Раудоникис – очень популярный композитор в Литве – и посоветовала мне в финале конкурса исполнить его романс «Мяйлес элегия» (Элегия любви).

Председатель конкурсной комиссии профессор Витаутас Юозапайтис с похвалой отметил, что Вы посвоему раскрыли новые грани этого романса Альгимантаса Раудоникиса. А каковы Ваши успехи в изучении литовского языка?

Посещала курсы, беру частные уроки языка. Думаю, что со временем проблем с литовским языком не будет.

Ваши любимые композиторы, роли?

Не могу сказать какие самые любимые. Над какой ролью работаю, та и становится любимой. Так же у родителей: сколько бы детей ни было, все являются любимыми. Есть, конечно, предпочтения. Меня особенно привлекает веристская музыка Джакомо Пуччини, Джузеппе Верди. В русской классике люблю Петра Чайковского. Очень дорожу образом Марфы в опере Николая Римского-Корсакова «Царская невеста». Любима мною роль Алтынчеч в одноименной опере Назиба Жиганова.

А кого Вы могли бы отметить из литовских композиторов?

В литовской классической музыке меня привлекла опера Балиса Дварионаса «Даля». Она перекликается с музыкой Джакомо Пуччини.

В финале Вам достался соперник, исполнивший арию цыганского барона из оперетты Иоганна Штрауса. Вы избрали каватину Нормы из оперы Винченцо Беллини «Норма». Чем определялся Ваш выбор именно этого произведения?

Опера и оперетта – это разные музыкальные жанры, и сталкивать их между собой нельзя. Требуют своего уровня профессионализма и опера, и оперетта. Соревновались не музыкальные жанры, а умение лучше

“Татары в добрых отношениях с Литвой со времен князя Витаутаса Великого”, - сказал Генеральный директор Литовского телевидения Аудрюс Сяурусявичюс, вручая Лилии победный приз

Фото Г. Ситдыкова

исполнить избранное вокальное произведение. Я предпочитаю оперу, и выбрала каватину Нормы, потому что это произведение, как рентгеновский луч, показывает все достоинства и недостатки голоса. Это достаточно сложная вокальная музыка.

Успех в этом конкурсе, думается, откроет Вам дорогу в Литовский академический театр оперы и балета. Надеетесь ли на приглашение на его сцену?

Да, я была бы рада получить приглашение в литовский профессиональный театр. Надеюсь, что это станет возможным. Но я хотела бы сохранить самостоятельность, участвовать в отдельных проектах, постановках, не будучи привязанной к постоянной труппе театра.

Ваша мечта? В каком театре петь Вы сочли бы для себя за счастье?

Моя мечта - петь в Метрополитен-опере.

Почему именно там, а не в Большом театре, или театре Ла Скала?

В Нью-Йорке – в единственной Метрополитен-опере – сохраняются традиции классических постановок. Почти все театры, в той или иной мере, подверглись веяниям модернизма. В этом театре сохраняется дух классической музыки, там очень доброжелательная атмосфера, располагающая артистов к творчеству.

А как же Казань? Прощай навсегда, или связи сохраняются?

Я всегда благодарна родному городу, консерватории за первые шаги в вокальном искусстве. Я поддерживаю с Казанской оперой творческие отношения, участвуя в спектаклях и других проектах. В прошлом году я участвовала в юбилейных торжествах, посвященных моему любимому педагогу вокала Зиле Сунгатуллиной.

Вручая Вам победный приз, Генеральный директор Литовского телевидения Аудрюс Сяурусявичюс заметил, что татары в добрых отношениях с Литвой со времен князя Витаутаса Великого. Вы все эти годы жизни в Литве не оставляли без внимания литовских татар – новых земляков, украшая своим прекрасным пением многие мероприятия: 600-летие Грюнвальдской битвы, Сабантуй. Надеемся, что тесные связи с общиной литовских татар сохранятся и в дальнейшем. Мне остается поблагодарить Вас за интересную беседу и пожелать новых творческих успехов в наступающем 2011 году.

А я хочу передать через Вашу газету свои наилучшие новогодние пожелания всем жителям Татарстана и Литвы. Пусть будет много добра и света в каждом доме!

Беседу вел Галим Ситдыков

ПОЛЬША ПОМНИТ И ЧТИТ ПАМЯТЬ О ВОИНАХ ТАТАРАХ, ЗАЩИЩАВШИХ ЕЁ НЕЗАВИСИМОСТЬ

25 ноября 2010 года в Гданьске был открыт памятник «Татарин Речи Посполитой», установленный в одном из живописных мест города Гданьска – Оруньском парке.

К началу официальной церемонии у памятника «Татарин Речи Посполитой», выполненного из бронзы и демонстрирующего воина-всадника в характерном боевом убранстве польского улана, держащего в руках бунчук воинского соединения с мусульманским полумесяцем, были выстроены почетным караулом подразделения Войска Польского и военный оркестр Гданьского гарнизона и заняли свои места вместе с прибывшим на торжество Президентом Республики Польша Брониславом Коморовским и членами правительства Польши, генеральные консулы Белоруссии, России и Украины, члены делегаций Меджлиса крымскотатарского народа, Союза общин литовских татар, Демократического союза мусульман тюрко-татар Румынии, крымскотатарской диаспоры Франции, другие зарубежные гости, а также представители общественности города Гданьска.

На высоких флагштоках, установленных рядом с памятником, были подняты государственный флаг Республики Польша, крымскотатарский национальный флаг, флаг Республики Татарстан и флаг города Гданьска. Сам памятник был взят под почетный караул кавалеристами в форме польских воинов-татар 13-го уланского полка, прославившегося своим мужеством в годы Второй мировой войны.

Торжественное мероприятие открылось исполнением военным оркестром Гданьского гарнизона государственного гимна Республики Польша и крымскотатарского национального гимна «Ант эткенмен».

Затем председатель Народного центра культуры татар Республики Польша Ежи Шагунович, объявив церемонию открытой, пригласил к выступлению Президента Республики Польша Бронислава Коморовского. Выступление Главы Республики Польша, отметив государственную важность проводимого мероприятия, выразил глубокую признательность всем поколениям польских татар, верой и правдой служащих Польше на

протяжении более 600 лет.

Слова благодарности за проделанную работу в адрес Народного центра культуры татар Польши выразил и мэр города Гданьска Павел Адамович.

Дуа (молитву) в память обо всех воинах-татар, славных защитниках Республики Польши, провел Муфтий мусульман Польши Томаш Миськевич.

Торжественное мероприятие закончилось троекратным салютом почетного военного караула в честь памяти воинов-татар Польши, после чего состоялось возложение цветов к памятнику «Татарин Речи Посполитой». Президент Республики Польша Бронислав Комаровский возложил корзину цветов вместе со своей матерью Ядвигой.

По завершении церемонии Президент Польши лично поблагодарил зарубежных гостей и сфотографировался вместе с ними на фоне памятника «Татарин Речи Посполитой».

«ЛТ» информация. Материал подготовлен к печати по сообщению Пресс-службы Меджлиса крымскотатарского народа

Депутаты Татарстана выразили благодарность польскому народу

ГУЛЬНАЗ ГИЛЬФАНОВА

В конце ноября уходящего года в польском городе Гданьске состоялось знаменательное событие. 25 ноября здесь прошла торжественная церемония открытия памятника Татарину Речи Посполитой. Это событие не осталось незамеченным Государственным Советом Татарстана. На 15-ой сессии республиканского парламента, прошедшей 23 декабря, татарстанские депутаты приняли обращение к руководству Польши и польскому народу.

«Это знаменательное событие символизирует собой продолжение многовековых традиций взаимопонимания и уважения между польским и татарским народами. Высокая оценка исторических заслуг татар перед польским государством, данная Президентом Польши Брониславом Коморовским на открытии памятника, была воспринята Республикой Татарстан и всем татарским народом с чувством огромной признательности к польскому народу.

Продолжительная борьба в конце XIV века за престол в Золотой Орде вынуждала бывших ее правителей вместе с верными им воинами искать прибежище у польских и литовских князей. Татары всегда были приверженцами государственности и, по разным обстоятельствам оказавшись на чужбине, становились надежными и верными

защитниками своей новой родины. С давних времен они прославили себя ратными подвигами за независимость польского государства. Мы знаем и гордимся тем, что их потомки и сегодня своим созидательным трудом вносят достойный вклад в дело процветания современной Польши.

От имени многонационального народа Республики Татарстан и всего татарского народа Государственный Совет Республики Татарстан выражает самые искренние чувства благодарности Президенту Республики Польша Брониславу Коморовскому, Сенату и Сейму Республики Польша и всему польскому народу за высокую оценку заслуг польских татар в защите единства и целостности Польши, ставшей для них настоящей второй Родиной», говорится в обращении Государственного Совета Татарстана.

Также в документе говорится о том, что парламент Татарстана приветствует и поддерживает встречные шаги Республики Польша и Российской Федерации по укреплению разносторонних связей и культурному сотрудничеству, и будет всячески способствовать укреплению добрососедских отношений между польским народом и многонациональным народом Российской Федерации.

Выступление президента Республики Польша Бронислава Коморовского на торжестве открытия памятника Татарину Республики Польша

25.11.2010 г.
г. Гданьск
Польша

Приветствую всех собравшихся – официальных представителей и всех тех, кто пришел сюда по велению сердца. Приветствую тех, кто осознает свою причастность к традиции польских татар, которые на протяжении многих столетий помогали строить современную Польшу.

Я сам прибыл сюда по зову сердца. Искренне хотел присутствовать на открытии памятника польскому татарину для того, чтобы выразить глубокую благодарность многим поколениям польских татар, которые преданно любя Польшу, верно служили ей на протяжении 600 лет. Хочу поблагодарить за многовековую, верную службу Речи Посполитой.

Как нам известно, татарин рождается на коне – подтверждением чему является и этот памятник польского татарина – и все мы помним, что польские татары громили врагов Речи Посполитой, врагов Короны и Литвы, будучи непревзойденными наездниками. У своих вызывали восхищение, среди чужих сеяли невероятный страх благодаря храбрости, воинственности и мастерски освоенному военному ремеслу.

Польские татары принесли хвалу Речи Посполитой. Не всегда Речь Посполитая баловала их вниманием, но они всегда верно ей служили, ведь всем известно: если уж татарин полюбит, то всем своим горячим сердцем. Именно так татары, осевшие в Польше, любили нашу страну. Книгу их хвалебных деяний открывает Грюнвальдская битва, и об этом сегодня следует помнить. Тогда они боролись в составе литовских войск. После наступили новые победы, очередные войны, в которых жертвенно проливали кровь, отплачивая своей польской родине за то, что обрели в её пределах свой новый дом, дружественный дом, в котором были настоящими хозяевами, в котором могли свободно – что не было свойственно тем временам – сохранять свою веру и культуру.

Не было такого врага Речи Посполитой, на котором не испытали бы они силы своего оружия защищая родину. Громили москалей, шведов и итальянцев, а когда было нужно то и турков не щадили, несмотря на общую с ними веру. Без польских татар не было бы славной победы в Венской битве, за которую особо возлюбил их Король Ян III Собесский, почитаемый и самими польскими татарами. Горячая татарская кровь проливалась во всех, начиная с Костюшковского, на-

циональных восстаниях. Впиталась она и в фундаменты возрожденного в 1918 году польского государства, Второй Речи Посполитой. Именно в память об этом, татарин, которого мы видим на памятнике, одет в мундир уланов маршала Пилсудского. Это также традиции 13 полка Вильнюсских уланов и эскадрона татарской кавалерии, участвовавшей в сентябрьских битвах 1939 года. Польские татары, граждане Речи Посполитой, воевали на всех фронтах Второй мировой войны: от сентябрьских битв 1939 года по Монте Кассино. Каждый побывавший на кладбище в Монте Кассино, может навестить могилы тех, кто до конца верно служили Польше. Найдёт там и могилы польских мусульман, преданных до последнего солдата.

Навеки останутся на посту те, кто были расстреляны в Катинском лесу, и те, кто покоятся на многих, многих других польских военных кладбищах.

Памятник, который мы сегодня открываем – это подтверждение нашей памяти и дань почтения им за последние 600 лет. Но это также воспоминание о времени, когда наша родина была Речью Посполитой многих народов. Была огромным «плавильным котлом наций», в котором встречались представители разных народов, религий и культур. И жили они вместе, как братья. Черпая вдохновение и силу в разнообразии, укрепляли мощь своей отчизны. Именно умение жить вместе вопреки различиям дало Речи Посполитой Обоих Народов великую внутреннюю и внешнюю силу. Это единство в разнообразии определило привлекательность устройства польского государства, распространяя свободу и демократию в масштабах, не свойственных Европе тех времен.

Это наследие является нашей общей великой гордостью, которую мы должны смело показывать другим. Следует напомнить об этой традиции особенно в преддверии полугодия нашего польского президентства в Евросоюзе. Стоит сделать девизом этого президентства слова нашего великого соотечественника Иоанна Павла Второго, который говорил о знаменательном мосте истории, ведущим от Люблинской унии к Европейскому содружеству. От той Люблинской унии, которая дала начало общей истории, общим традициям и культуре, также татар живущих на восточных рубежах давней Речи Посполитой. О достижениях давней Речи Посполитой содействующих друг с другом народов необходимо напоминать современному миру. Стоит напо-

минать и современной Польше. Ведь мы сами видим, что, сотрудничество, способность жить вместе, сосуществовать не всем дается. Давшая сердечный приют разным народам Речь Посполитая Золотого Века должна быть для нас примером толерантности и кооперации.

Сегодня эти качества нужны нам как воздух, так как если их в себе не отыщем, то упустим исключительный шанс, который благодаря великой победе «Солидарности» мы получили от судьбы и истории. Всех, кто сомневается в возможности польского единения, приглашаю сюда, на польское Побережье, на землю, которая 30 лет назад родила чудотворную силу «Солидарности», а значит, сумела объединить людей с разными взглядами, симпатиями и антипатиями. Смогла объединить с помощью великой, великолепной силы «Солидарности».

Приглашаю всех сомневающихся и сюда, к памятнику татарину, всмотреться в дерзкую фигуру татарского наездника, кавалериста Второй Речи Посполитой, и понять, что Польшу могут преданно любить и верно ей служить даже очень разнящиеся между собой люди. Приглашаю понять, что нет единого образца патриотизма. Что история учит: польский патриотизм это патриотизм во многом отличающихся друг от друга людей. Стоит в это уверовать и искать свой шанс там, где царит согласие, а не размножаются конфликты.

Хотел бы искренне поблагодарить городскую власть Гданьска и района Орунья. Хочу поблагодарить всех жителей за то, что в этом месте, в польском Гданьске обрела приют не только память о татарах, но также то, что является самым важным: обрел приют дух той Речи Посполитой, многонациональной, мультикультурной, мультирелигиозной и мультиязычной. Сюда может прийти каждый, взглянуть на татарина и подумать, что это прекрасная история, которая с нами, поляками приключилась. Сегодня мы можем быть примером, можем в своей истории показывать моменты, опередившие все интеграционные процессы, в которых мы сегодня участвуем, но при этом базировать на опыте и наследии многих сотен лет.

Хотел бы еще раз обратиться к той традиции, подчеркнув её значимость. И, думаю, что самым ценным в ней является возможность произнести одну фразу: гори не погасая, яркий ассимилирующий блеск давней Речи Посполитой. Большое спасибо.

26 июня 2010 г. – событие исторического значения

С 24 по 29 июня 2010 года в Литве, по приглашению Союза общин литовских татар, пребывала делегация Меджлиса крымскотатарского народа в составе первого заместителя Председателя Меджлиса Рефата Чубарова, руководителя отдела внешних связей Али Хамзина и руководителя Секретариата Заура Смедяева.

Ранним утром делегация Меджлиса крымскотатарского народа выехала в татарскую деревню Райжяй, где было намечено проведение юбилейных мероприятий, посвященных 600-летию Грюнвальдской битвы.

Здесь, на большой площади – газоне близ старинной деревянной мечети (сстроенной при воздвижении уникальным минбером 1684 года изготовления, спасенным из сгоревшей мечети деревни Базары), уже была воздвигнута сцена, а также поставлены многочисленные павильоны, в которых участники мероприятий могли приобрести различные изделия народных мастеров, книги по истории литовских татар, сувениры и национальную одежду.

Тут же, недалеко, были определены места для приготовления национальных блюд, включая и приготовление на костре мяса барана, нанизанного на вертел.

Отдельно была оборудована площадка для демонстрации всадниками, одетыми в стилизованные татарские одежды XV века, своего умения в джигитовке, стрельбе из лука и навыками в использовании пики и боевых топоришков. Кстати, умелые всадники, демонстрировавшие боевое искусство татарской конницы XV века, приехали из Польши. Забегая вперед, отметим, что члены делегации Меджлиса обсудили с ними возможность их приезда в Крым с целью обмена опытом в создании специализированных военно-исторических клубов, реконструирующих известные сражения и битвы прошлого.

К началу основных мероприятий на площади собралось более 2 тысяч участников торжественных мероприятий, большинство из которых составляли местные татары из близлежащих деревень и Алитуса, а также гости из других регионов Литвы и зарубежья.

Вскоре прибыли официальные лица, представляющие правительство Литовской Республики и депутат Европарламента Витаутас Ландсбергис. В здании мечети состоялась протокольная встреча Председателя Союза общин литовских татар Адаса Якубаускаса с официальными гостями, прибывшими на юбилейные мероприятия, затем гости и профессор Ландсбергис осмотрели мечеть.

В установленное время состоялся обе-

Адас Якубаускас, министр Культуры Литовской Республики Арунас Гелунас, делегация Меджлиса Крымскотатарского народа, муфтий Польши Томаш Миськевич

денный намаз, совершенный Муфтием мусульман Литвы Ромасом Якубаускасом.

По завершении обеденного намаза участники мероприятия переместились на другую сторону площади, где состоялась церемония открытия памятника в честь Великого князя Литовского Витаутаса и в ознаменование 600-летия Грюнвальдской битвы. Воздвигнутый на средства литовских татар памятник представляет собой колонну, вершину которого обрамляют два символа – татарская «таракь-тамга» и литовская «столпы Гедимины», удивительно схожие между собой.

Примечательно и то, что в церемонии открытия памятника, символизирующего вековое братство татар и литовцев, приняли участие также Муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас и епископ Кайшядорской епархии Юозас Магулайтис.

По завершении церемонии открытия памятника, гости расселись на специальных деревянных скамьях-лавках, расставленных по всей площади. Сцена, с которой провозглашались официальные поздравления и на которой демонстрировали свое умение творческие коллективы, была украшена литовским и крымскотатарским флагами.

Были зачитаны поздравления общине литовских татар по случаю торжественного открытия памятника Витаутасу Ве-

ликому 600-летию Грюнвальдской битвы от Президента Литовской Республики Дали Грибаускайте и Председателя Сейма Литовской Республики Ирены Дягутене.

Перед участниками юбилейных мероприятий выступил и Президент Всемирного конгресса крымских татар, глава делегации Меджлиса крымскотатарского народа Рефат Чубаров. В ходе своего выступления он приветствовал собравшихся от имени Всемирного конгресса крымских татар и Меджлиса крымскотатарского народа, зачитав поздравительный адрес Председателя Меджлиса крымскотатарского народа Мустафы Джемилева.

Пребывая на торжествах в Райжяй, члены делегации Меджлиса крымскотатарского народа провели отдельные встречи с другими гостями юбилейных мероприятий, приехавших из Белоруссии, Польши и России. В ходе этих встреч были обсуждены ряд инициатив, представляющих совместный интерес. Так, духовные лидеры мусульман Литвы и Польши – Муфтий Томаш Мишкевич и Муфтий Ромас Якубаускас поддержали инициативу Муфтия мусульман Крыма Эмиралы Аблаева о целесообразности постоянных встреч муфтиев Белоруссии, Литвы, Крыма, Румынии и Польши.

Пресс-служба Меджлиса крымскотатарского народа

“Tatarzy litewscy”

Lietuvos fotografai

Pomnik Tataru RP stanął w Parku Oruńskim

Paweł JARCZEWSKI

Uroczystości, którą uświetnili tak znakomici goście, dawno już w Gdańsku Oruni nie było. Na terenie zrewitalizowanego Parku Oruńskiego, na niewielkim placu, w bezpośrednim sąsiedztwie dawnej siedziby gdańskich burmistrzów (obecnie przedszkole) i Narodowego Centrum Kultury Tatarów RP (NCKTRP), w czwartkowe przedpołudnie 25 listopada, zebrało się bardzo szacowne gremium. Wokół pomnika Tataru RP, którego inicjatorem budowy jest Narodowe Centrum Kultury Tatarów RP, spotkali się między innymi: Przewodniczący Medżlisu Narodu Krymskotatarskiego, Mufti Krymu, Mufti Rzeczypospolitej Polskiej, przedstawiciele Związku Wspólnot Tatarów Litewskich, Konsulowie Generalni Białorusi, Ukrainy i Federacji Rosyjskiej; Prezydenci Gdańska i Sopotu, Wojewoda Pomorski, Marszałek Województwa, Przewodniczący Rady Miasta, czy Sekretarz Generalny Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Odsłonięcie pomnika zebrało nie tylko władze administra-

cyjne, ale również mieszkańców Oruni.

Wojskową asystę honorową pełniła Orkiestra Reprezentacyjna Marynarki Wojennej, Kompania Reprezentacyjna Ma-

(Przeniesiono na str. 18)

Pomnik Tatar RP stanął w Parku Oruńskim

(Przeniesiono ze str. 17)

rynarki Wojennej oraz reprezentacje 13. i 18. Pułku Ułanów.

Po odegraniu Hymnu Państwowego RP oraz Hymnu Państwowego Tatarów, głos zabrał prezes NCKT RP Jerzy Szahuniewicz. W swoim krótkim przemówieniu wyraźnie podkreślił fakt, że pomnik tatarskiego Ułana, upamiętniającego naród tatarski, jest pierwszym postumentem nie tylko w Polsce, ale i Europie. Swoje wystąpienie prezes Szahuniewicz zakończył wręczeniem Prezydentowi RP medalu „Gwiazdy Orientu”.

Sprawujący honorowy patronat nad całą uroczystością Bronisław Komorowski przypomniał wszystkim zgromadzonym długą przyjaźń, jaka łączy oba narody - polski i tatarski. Poczynając od Bitwy pod Grunwaldem, po Monte Casino.

Prezydent dodał, także, że los Tatarów jest mocno związany z czasami, kiedy Polska była Rzeczpospolitą wielu narodów, wielkim tygłem, w którym spotykali się ludzie różnych narodowości, kultur i religii.

Po odsłonięciu pomnika Tatar RP, którego dokonał Bronisław Komorowski razem ze swoją matką Jadwigą, modlitwę muzulmańską odmówił mufti RP Tomasz Miśkiewicz. Pamięć ofiar tatarskich uczczono trzykrotną salwą honorową, która wyraźnie ożywiła marznącą w coraz większym deszczu publiczność.

Po ceremonii złożenia wieńców przez Prezydenta RP, delegację tatarską i władze miejskie, Orkiestra Reprezentacyjna Marynarki Wojennej odegrała bodaj najsłynniejszą pieśń reprezentacyjną Wojska Polskiego „Marsz I Brygady”.

Oficjalną część odsłonięcia pomnika Tatar RP zwieńczyło złożenie meldunku o zakończeniu uroczystości, po którym nastąpiła część nieoficjalna. Prezydent RP wraz z Pawłem Adamowiczem, podszedł do najmłodszych uczniów jednej ze szkół, dziękując im za wytrwałość i godną postawę, w czasie całej uroczystości.

Kiedy prezydencka kawalkada opuściła teren Parku Oruńskiego, wszyscy ci, którzy dotychczas stali w sektorach dla publiczności, zgodnie ruszyli pod pomnik tatarskiego ułana. Wielu chciało upamiętnić się na tle nowego postumentu. Swobodną egzotyką była delegacja tatarska, która chętnie pozowała do zdjęć.

Obecność na uroczystości tak dostojnych gości, stała się wielką radością mieszkańców nieco zapomnianej dzielnicy. Swoje zadowolenie okazali, przybywając na uroczystość liczną grupą, chociaż pogoda nie zachęcała do opuszczenia domów.

Wystąpienie prezydenta RP Bronisława Komorowskiego na odsłonięciu pomnika Tatarów RP

Witam wszystkich zgromadzonych – wszystkie osoby oficjalne i wszystkie, którzy przyszli tutaj z potrzeby serca. Witam tych, którzy mają świadomość przynależności do tradycji polskich Tatarów, którzy przecież przez tyle wieków współtworzyli naszą polską rzeczywistość. Ja sam jestem tutaj również z potrzeby serca. Chciałem być na odsłonięciu pomnika polskiego Tatarów z takiej głębokiej, autentycznej potrzeby serca – po to, aby wyrazić głęboką wdzięczność tym wielu pokoleniom Tatarów polskich, którzy żarliwie kochając Polskę, wiernie jej służyli przez 600 lat. Chcę podziękować za wielowiekową, wierną służbę Rzeczypospolitej. A ponieważ wszyscy wiemy, że Tatar rodzi się na koniu – zaświadcza o tym także ten pomnik Tatarów polskich – to wszyscy pamiętamy, że Tatarzy polscy gromili wrogów Rzeczypospolitej, wrogów Korony i Litwy jako niezrównani jeźdźcy. Budzili podziw u swoich, siali strach u wrogów swoją dzielnością, bitnością i mistrzowskim opanowaniem wojennego rzemiosła. Nieśli także chwałę Rzeczypospolitej. Nie zawsze byli przez tę Rzeczypospolitą rozpieszczani, ale zawsze służyli jej wiernie, bo wiadomo: jak Tatar pokocha, to nie potrafi kochać połową serca – kocha zawsze całym swoim gorącym sercem. Tak Tatarzy, którzy osiedli w Polsce, kochali nasz kraj. Księgę ich chwały rozpoczyna bitwa pod Grunwaldem, o czym warto dzisiaj przypomnieć. Walczyli wtedy w składzie wojsk litewskich. Po tym przyszły kolejne wiktorie, kolejne wojny, w których ofiarnie przelewając krew odpłacali polskiej ojczyźnie za to, że znaleźli w jej granicach swój nowy dom, przyjazny dom, którego byli prawdziwymi współgospodarzami, gdzie mogli swobodnie – co nie było typowe dla tamtych czasów – pielęgnować swoją wiarę i kulturę.

Nie było takiego wroga Rzeczypospolitej, na którym nie wyszczerzyłby swojego oręża w interesie ojczyzny. Gromili Moskali, Szwedów i Wołochów, a kiedy trzeba było, to i Turków, bez zważania na wspólną z nimi religię. Bez nich nie byłoby wiekopomnej wiktorii wiedeńskiej, za co szczególnie upodobał ich sobie król Jan III Sobieski, którego z wzajemnością kochali także polscy Tatarzy. Gorąca krew tatarska lała się we wszystkich, poczynając od kościuszkowskiego, powstaniach narodowych. Wsiąknięta też w fundamenty odrodzonej w 1918 roku II Rzeczypospolitej. To dla upamiętnienia tego faktu Tatarów, którego widzimy na pomniku, nosi właśnie uniformę ułanów marszałka Piłsudskiego. To także tradycja 13. Pułku Ułanów Wileńskich, to także tradycja szwadronu

jazdy tatarskiej, który bił się we wrześniu 1939 roku. Bo walczyli polscy Tatarzy, obywatele Rzeczypospolitej, na wszystkich frontach II wojny światowej: od bitew września '39 roku po Monte Cassino. Kto z nas będzie na cmentarzu na Monte Cassino, może odwiedzić groby wszystkich, którzy do końca wiernie służyli Polsce. Znajdzie tam także groby polskich muzułmanów, żołnierzy wiernych do końca. Na zawsze będą także pełnili swoją wartość i ci, którzy zostali rozstrzelani w Lesie Katyńskim, i ci, którzy spoczywają na wielu, wielu innych polskich cmentarzach wojennych. Pomnik, który dzisiaj odsłaniamy, to wyraz naszej wspólnej polskiej pamięci i naszego hołdu dla nich wszystkich za te całe 600 lat. Ale to także przypomnienie czasu, kiedy nasza ojczyzna była Rzeczypospolitą wielu narodów. Była wielkim tygłem, w którym spotykali się ludzie różnych narodowości, różnych religii i różnych kultur. I żyli razem ze sobą, żyli jak bracia. Czerpiąc natchnienie i własną siłę ze swej różnorodności, budowali siłę ojczyzny. Ta właśnie umiejętność życia razem pomimo różnic dała Rzeczypospolitej Obojga Narodów wielką moc zewnętrzną i międzynarodową. Ona przesądziła o atrakcyjności ustroju państwa polskiego, upowszechniając wolność i demokrację w stopniu mało wówczas obecnym w całej Europie.

To dziedzictwo jest naszą wielką wspólną dumą, którą powinniśmy śmiało prezentować innym. Warto się do tej tradycji odwołać zwłaszcza w bliskim już półroczu naszej polskiej prezydencji w Unii Europejskiej. Warto mottem tej prezydencji uczynić słowa naszego wielkiego rodaka Jana Pawła II, który mówił o znamienym dziejowym moście, wiodącym od unii lubelskiej do Unii Europejskiej. Od tej unii lubelskiej, która przypieczętowała wspólnotę dziejów, wspólnotę obyczajów i kultury także Tatarów polskich na kresach dawnej Rzeczypospolitej. Dorobek dawnej Rzeczypospolitej kooperujących ze sobą narodów warto przypominać dzisiejszemu światu. Warto przypominać także dzisiejszej Polsce. Bo przecież na naszych oczach widzimy, że ta kooperacja, ta zdolność do współżycia, współistnienia nie wszędzie się udaje. Przygarniająca do swego serca różne, nieraz bardzo odmienne ludy i narody Rzeczypospolita złotego wieku winna być dla nas przykładem tolerancji i kooperacji.

Potrzebujemy dziś tych przymiotów jak powietrza, bo jeśli ich w sobie nie odnajdziemy, to zmarnujemy i nie wykorzystamy unikalnej szansy, jaką dzięki wielkiemu zwycięstwu Solidarności otrzymaliśmy od losu i historii. A wszystkich wątpią-

(Przeniesiono na str. 20)

Wystąpienie prezydenta RP Bronisława Komorowskiego na odsłonięciu pomnika Tatarów RP

(Przeniesiono ze str. 19)

ych w możliwość polskiego pojednania zapraszam tu, na polskie Wybrzeże, na ziemię, która 30 lat temu zrodziła cudowną moc Solidarności, a więc zdołała połączyć ludzi różnych orientacji, różnych poglądów, różnych sympatii i antypatii. Zdołała połączyć wielką, wspaniałą mocą Solidarności.

Zapraszam tych wszystkich niedowiarków także tu, pod pomnik polskiego Tatarów, aby wpatrzeni w dziarską sylwetkę tatarskiego jeźdźcy, jeźdźcy kawalerzysty II Rzeczypospolitej, uświadomili sobie, że Polskę mogą bardzo kochać i wiernie jej służyć ludzie bardzo pomiędzy sobą się różniący. Że nie ma jednego wzorca patriotyzmu. Że historia jest nauką o tym, że patriotyzm polski przynależy do ludzi różniących się między sobą pod wieloma względami. Warto w to uwierzyć i warto szukać szansy w zgodzie, a nie w mnożeniu konfliktów.

Chciałem w tym miejscu serdecznie podziękować władzom miasta Gdańska, władzom dzielnicy Orunia. Chcę podzięko-

wać wszystkim mieszkańcom za to, że w tym miejscu, w polskim Gdańsku znalazło schronienie nie tylko wspomnienie polskich Tatarów, ale także znalazło schronienie coś, co jest rzeczą największą – znalazł schronienie duch tamtej Rzeczypospolitej wielonarodowościowej, wielokulturowej, wielojęzykowej i wieloreligijnej. To tutaj możemy wszyscy przyjść, popatrzeć na Tatarów i pomyśleć sobie, że to jest rzecz piękna, która się nam, Polakom, przydarzyła. Że możemy dzisiaj być wzorcem, że możemy w naszej historii pokazywać to, co jest wyprzedzeniem wszystkich procesów integracyjnych, w których dzisiaj uczestniczymy, ale z doświadczeniem i z bagażem tych wielu setek lat.

Chciałbym w tym miejscu odwołać się do tej tradycji, jako ją puentując. I myślę, że to, co jest najcenniejsze w tym przeżyciu, to możliwość powiedzenia jednego zdania: świeć się nadal piękny blasku asymilacyjny dawnej Rzeczypospolitej.

Dziękuję bardzo.

Tatarskie tęsknoty: obrazy malowane sercem

29 maja 2009 r. podczas uroczystego spotkania z okazji 330-lecia osiedlenia Tatarów na Podlasiu zaprezentowane zostały obrazy Elwiry Sobolewskiej-Waliszewskiej, Niezwykle to płótna, przenoszące nas w świat starych tatarskich meczetów. Niezwykle także dlatego, że powstały ze wspomnień, tęsknoty oraz twórczej pasji. Przeczytajmy, co o tym wszystkim mówi Autorka.

Musa Czachorowski

Tematyka tatarska w mojej twórczości

ELWIRA SOBOLEWSKA-WALISZEWSKA

Na początku chcę serdecznie podziękować tym wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania moich obrazów przedstawiających meczety. Dziękuję Muftiemu, panu Tomaszowi Miśkiewiczowi za propozycję podjęcia tego tematu. Szczególnie podziękowania ślę pani Halinie Szahidewicz, Aleksandrowi Miśkiewiczowi i mojemu Stryjowi - Janowi Sobolewskiemu. Niespełna 3 lata temu odszedł mój Ojciec, który również wspierał mnie duchowo i gorąco pragnął, abym ten temat kontynuowała.

Obrazy malowałam w związku z obchodami 80-lecia Muzułmańskiego Związku Religijnego, ale pierwsza ich wystawa miała miejsce 29 maja 2009 roku, w Wojewódzkim Ośrodku Animacji i Kultury w Białymstoku (podczas obchodów 330-lecia osadnictwa Tatarów na Podlasiu). Mam nadzieję, że spotkały się z przychylnym przyjęciem przybyłych gości.

Staralam się przede wszystkim wyeksponować architekturę meczetów – ich prostotę, skromność, gdzie głównym budulcem było drewno. Najczęściej są to budowle prostokątne z centralnie usytuowanym minaretem. Dlatego meczet

jest głównym bohaterem obrazu, a przyroda jedynie obramowaniem. Najbogatszą architekturę miał meczet w Dowbuciskach na Wileńszczyźnie i uwzględniłam to, wyróżniając tę świątynię większym formatem i nadając obrazowi charakter pejzażu. Meczety upodabniane do świątyń arabskich czy tureckich (Mińsk, Kowno) przedstawiłam w wersji bo-

gatszej kolorystycznie, akcentując ich wschodni charakter.

Całość, którą namalowałam 3 lata temu, liczy 22 obrazy (Kruszyniany zostały ukazane dwa razy, tzn. w otoczeniu przyrody oraz jako obiekt przedstawiony centralnie). Brakuje w tej całej kolekcji meczetów już nieistniejących (Widze, Studzianka). Niestety, nie miałam też danych

Autorka przy swoich pracach. Sopot – Dworek Sierakowskich, 5 lipca 2004 r.

o nowo oddanym meczecie w Łowczycach (Białoruś). Przepraszam zatem za te niedociągnięcia.

Po raz pierwszy sięgnęłam po tematykę tatarską w roku 1989. Przyczynił się do tego Aleksander Miśkiewicz, z którym byłam w kontakcie już od czasów studenckich. Za jego namową, jak i też przy wsparciu duchowym i finansowym mojego Ojca, namalowałam pierwszych 8 meczetów. Były one reprezentowane na „Sokólskim Oriencie” w tymże roku. Przedstawiono je potem również w kilku miastach, w telewizji regionalnej, a wreszcie wydano w formie pocztówek. Opinie były różne, ale ślad pozostał i to jest istotne.

A teraz kilka słów o sobie i moich rodzicach. Rodzice moi - Romuald i Tamara z Kozakiewiczów Sobolewscy - jak wielu przesiedleńców, zdecydowali się opuścić rodzinny dom. Ruszyli na tzw. Ziemię Odzyskaną. Osiedlili się w Trzciance Lubuskiej, w malowniczo położonym miasteczku. Tam się urodziłam i spędziłam swoje dzieciństwo. Do dziś z wielkim sentymentem wspominam lasy, łąki, liczne jeziora i urokliwe zakątki tego niewielkiego miasteczka. Toteż nie dziwię się moim rodzicom, którzy z taką tęsknotą wracali w swoich wspomnieniach do miejsc prawdziwych, czyli do Kresów - Nowogródziny, do czasów swojej młodości.

Ojciec mój, darując mi książkę „Ziemia nowogródzka”, autorstwa T. Sosińskiego, taką złożył dedykację:

„A czy znasz Ty, bracie młody, dziadków ziemie, dziadków rody, za czym tęsknią, wspominają i we snach swych tam wracają. Zajrzyj więc do tych „dziejów” w chwili wolnej, a zrozumiesz czym są dla nich Kresy Wschodnie”.

Rozumiem Ciebie, Ojczy, bo sama tęsknię nie tylko za Trzcianką - dzieciństwem, ale przede wszystkim za waszymi wspomnieniami, owianymi taką czułością i ciepłem.

Dzięki też mojemu Ojcu, który organizował spotkania nie tylko w gronie Tatarów, ale i historyków, dziennikarzy, socjologów zainteresowanych Tatarszczyzną, mogę poniekąd ten wątek kontynuować. Mieszkając od ponad 40 lat w Poznaniu, wrosłam w to środowisko, ale istotnie wielokrotnie odczuwam, że gdzieś tam, w głębi duszy, mam swoją „inność” w sensie mentalnym i emocjonalnym. Tu, w Poznaniu, ukończyłam studia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Następnie pracowałam w szkolnictwie wyższym, potem w powszechnym w zawodzie nauczyciela.

Przygoda z malowaniem zaczęła się w moim, już dorosłym życiu, z czasem przekształcając się nie tylko w pasję, ale i w formę zarobkowania. Wiedząc, że

zdolności i pasja nie wystarczą, poszerzałam swoją wiedzę i umiejętności poprzez kluby, pracownie plastyczne, plenery. Uczestniczyłam w wystawach zbiorowych i zorganizowałam też kilka wystaw indywidualnych. Przed pięciu laty w Sopocie reprezentowałam naszą mniejszość etniczną, wystawiając swoją twórczość - obrazy olejne, pełne żywej kolorystyki.

Mój ulubiony gatunek malarski to portret, który jest trudnym tematem, ale też daje duże możliwości rozwoju i inspiracji. W podziękowaniu za miłą gościnę w gdańskim Centrum Kultury Tatarów Rzeczypospolitej, namalowałam portret jego patrona - Leona Kryczyńskiego. Został on umieszczony w sali konferencyjnej i - jak podaje strona internetowa - wisi na miejscu honorowym. Z przyjemnością też sięgam do pejzażu i martwej natury.

Moi ulubieni malarze to impresjoniści i koloryści. Oni mnie inspirują i są w moich obrazach. Przyznaję jednak szczerze, iż w miarę upływu czasu (a maluję już prawie 30 lat) widzę jak dużo trzeba pracować, aby osiągnąć naprawdę dobry warsztat i własny styl. Nieraz nasuwa się mi też refleksja, że pora odpocząć od farb, zapachu terpentyny, ciągłego rozstawiania sztalug. Wtedy pocieszam się, że w tyłu już domach „mieszkam” poprzez moje obrazy, więc może i warto nadal to kontynuować...

Na chwałę Tatarii

W muzeum historycznym w mongolskiej stolicy Ułan Bator znajduje się obraz z wizerunkiem matki Czyngis-chana, Hö'elün-ke. Zwraca się ona do boga nieba, Tengre, i prosi go o kosmiczną energię dla jej syna, aby zmienił ten nieznosnie niesprawiedliwy świat, w którym dzieci nie słuchały rodziców, a kobiety nie liczyły się z mężczyznami, starsi nie wychowywali młodszych, zaś młodzi nic sobie nie robili z rad starszych. Świat, gdzie bogaci nie płacili podatków władzy, a władza nie była w stanie utrzymać narodu. Kiedy droga rozumu pozostawała nieznana, bo wnik nikt nie chciał wiedzieć więcej, niż już wiedział. Kiedy rozpanoszyli się złodzieje, kłamcy i bandyci. Kiedy z powodu niekończących się grabieży konie i tabuny nie znały spokoju przed kradzieżą. Gdy rumaki idące na czele, nie miały chwili odpoczynku i ginęły. Kiedy były takie czasy i takie plemiona bez porządku i znaczenia. Kiedy koczowniczy świat zbliżał się ku swemu upadkowi. Wtedy to pojawił się nieznanym człowiekiem i 800 lat temu zawiązał cały ówczesny świat.

Planetę ogarnęło przerażenie i była tym gorzka prawda. Do jednych przyszedł on z wymaganiami, a od innych oczekiwał przeprosin i pokory. Innym jeszcze odebrał nagrabione, zaś niedotrzymujących obietnic srogo ukarał. Karą Bożą nazwały ludy działania Czyngis-chana. Nie było na tym świecie człowieka takiej miary przed jego pojawieniem się, nie zjawił się także później. Chciał on, aby świat żył zgodnie z prawem, a prawem była jego jasa.

Nie prześladował ludzi za wiarę i przekonania, nie żądał zmieniania religii. *Bóg jest jeden* – mówił Czyngis-chan. – *Wszystko mu jedno, jak ludzie okazują swą miłość do niego.*

Nie tępił ludzi za kolor skóry i włosów. Wierzył obietnicom tych, którzy się ukorzyli i surowo karał za oszustwo oraz zdradę. Pragnął ogromnie, aby świat żył zgodnie z prawem, jednak świat wcale tego nie chciał. Gdy zabijano jego posłów i kupców, wtedy wyruszał na te kraje. Kiedy podnoszono rękę na jego gońców oraz kniaziów, wówczas pognebiał przeciwników siłą.

Zjednoczenie Wielkiego Stepu i ustanowienie wielkiego euroazjatyckiego państwa było historyczną koniecznością, przesądzoną samym biegiem wydarzeń – inaczej mówiąc, Najwyższym Przeznaczeniem. Oto dlaczego biedny, prześladowany młodzieniec z ogniem w oczach i blaskiem na twarzy przyszedł na świat: żeby zjednoczyć turecko-mongolskie ziemie oraz narody.

Marco Polo, przebywając w Karakorum, tak napisał o Czyngis-chanie: (...) *zmarł, ku wielkiemu ubolewaniu, będąc honorowym i mądrym człowiekiem.* Francuski kronikarz z XIII wieku powiedział natomiast: *On zaprowadził Pokój, Pokój kosztem wszechświatowych wojen.*

Na Kapłańskiej Górze w Starym Kazaniu (Iske Qazan) stoi pomnik, wyciosany z żółtego kamienia niewiadomo przez kogo i kiedy. Napis na nim głosi *Na pamiątkę Wielkim Przodkom, na chwałę 800-lecia ogłoszenia Czyngis chaniem i początku wielkiego imperium Tatarii, poświęcony ten wieczny pomnik.*

Tatar Ile, 36 (761)/2007

7 чыдеч Тамарчана

Tłum. Musa Czachorowski

15 lat tatarskiej gazety na Litwie

18 stycznia 2010 r. minęło równo 15 lat od dnia ukazania się pierwszego numeru gazety "Lietuvos totoriai" ("Tatarzy Litewscy"). Przypomnijmy, że jej założycielami są: doktor nauk technicznych Romualdas Makaveckas, kandydat nauk filozoficznych, dziennikarz Galim Sittydow oraz doktor nauk humanistycznych Adas Jakubauskas. Wydawcą pisma jest Związek Wspólnot Tatarów Litwy. Obowiązki redaktora naczelnego pełni od początku Galim Sittydow. Wydawać by się mogło, że całkiem niedawno gazeta obchodziła pierwsze pięciolecie, że szeroko świętowano jubileusz 10-lecia. Z okazji ukazania się setnego numeru członkowie redakcji otrzymali honorowe dyplomy z Departamentu Mniejszości Narodowych i Emigracji przy Rządzie Republiki Litewskiej, zaś redaktor naczelny odznaczony został odznaką "Za zasługi". I oto minęło 15 lat - nowa ważna data, by spojrzeć wstecz, a przy okazji nakreślić nowe perspektywy.

Przez te wszystkie lata gazeta stała się oczekiwanym gościem w tatarskich rodzinach, częścią współczesnej historii litewskich Tatarów, ukazującą puls społecznego, kulturalnego i religijnego życia tatarskiej diaspory.

Galim Efende zgodził się udzielić wywiadu naszej gazecie (tj. "Lietuvos totoriai").

Jak wiadomo, pierwsze pięć numerów "Lietuvos totoriai" wyszło z sołecznickiej drukarni rejonowej w języku litewskim i rosyjskim, natomiast ostatnie kilka lat później wydrukowano w trzech: litewskim, rosyjskim i polskim. Mimowolnie nasuwa się tu pytanie: dlaczego przy tej wielojęzyczności w gazecie nie ma języka tatarskiego?

- Należy od razu podkreślić, że tytuł gazety - "Lietuvos totoriai" - ściśle odpowiada etnicznej nazwie grupy Tatarów, którzy przybyli na ziemię Wielkiego Księstwa Litewskiego ze Złotej Ordy i Krymu ponad 600 lat temu.

W 2003 roku wspólnie z doktorem Romualdasem Makaveckasem napisaliśmy artykuł "Tatarzy Litwy, czy Tatarzy litewscy", w którym rozpatrywaliśmy istotne różnice w treści tych pojęć. Określenie "Tatarzy Litwy", z naszego punktu widzenia, obejmuje wszystkich Tatarów zamieszkujących obecnie w Republice Litewskiej (według spisu ludności - około 3000 osób): 600-letnich Tatarów, nazywanych "Tatarami litewskimi", i Tatarów, przybyłych na Litwę w charakterze specjalistów cywilnych oraz wojskowych w okresie powojennym z rozmaitych republik Związku Radzieckiego. Tych drugich nazwaliśmy "Tatarami-migrantami" lub nowo przybyłymi. Skupili się oni w większych miastach. Tatarzy litewscy zwarcie zamieszkują w rejonach wileńskim, olickim i święciańskim, a większość także przeniosła się do miast.

Jeśli chodzi o język, to Tatarzy litewscy utracili mowę ojczystą ponad 400 lat temu i zaczęli posługiwać się językami tutejszymi: białoruskim, polskim, rosyjskim, litewskim. Również część nowo przybyłych Tatarów starszego pokolenia nie zna tatarskiego, a o młodzieży nie ma nawet co mówić. W takiej sytuacji można jedynie się dziwić, że Tatarzy litewscy nie stracili swej świadomości narodowej i uważają się za Tatarów, a nie Litwinów, Polaków czy Białorusinów.

Chcę podkreślić, że gazeta "Lietuvos totoriai" przedstawia historię, religię, życie społeczne i kulturalne nie tylko Tatarów litewskich, ale także Tatarów zamieszkujących inne republiki byłego ZSRR. Wszyscy Tatarzy Litwy aktywnie uczestniczący w społeczno-kulturalnym życiu diaspory, zrzeszeni są w Związek Wspólnot Tatarów Litwy, który jest wydawcą gazety i określa jej zawartość.

Mimo wszystko, zwykle się uważa, że język jawi się ważną, nawet obowiązkową cechą etosu...

- Nie ma jednak reguły bez wyjątku. Należy przyjąć, że istnieje etniczna grupa Tatarów - Tatarzy litewscy - która swoją narodową identyfikację wyraża i podtrzymuje dzięki religii - islamowi, utrzymywaniem stosunków pobratymczych, zachowaniem rodzinno-życiowych, społecznych i etnokulturowych obyczajów oraz tradycji.

Dodajmy, że jednego pochodzenia z Tatarami litewskimi są Tatarzy białoruscy i polscy, których w w. XIV-XV łączyło wspólne państwo - Wielkie Księstwo Litewskie, od wieku XVI - Rzeczpospolita, zaś w XIX - Imperium Rosyjskie. Zmiany historii XX wieku okazały się najbardziej złożone wskutek wojen, rewolucji, zmian międzynarodowych granic. Jednak i w tych warunkach Tatarzy litewscy nie stracili swojej etnicznej identyfikacji i dokładają wszelkich starań, aby ją obronić oraz rozwijać.

Pańskie imię i nazwisko wskazują, że przybył Pan na Litwę z Rosji. Jaka droga przywiodła Pana tutaj, do litewskich Tatarów?

- Urodziłem się w Swijażskie, pod Kazaniem. W roku 1971, po ukończeniu Donieckiej Wyższej Szkoły Wojskowo-Politycznej, skierowano mnie na służbę do Kowna. W r. 1979 odszedłem z armii ze względu na stan zdrowia. Pracowałem w gospodarce rolnej, zajmowałem się socjologicznymi badaniami problemów so-

cialnych agroprzemysłowego kompleksu Litwy. Byłem starszym wykładowcą Wyższej Szkoły Partyjnej, pracownikiem naukowym Akademii Nauk Społecznych w Moskwie, gdzie obroniłem dysertację na stopień naukowy kandydata nauk filozoficznych. W r. 1991 powróciłem na Litwę jako dziennikarz. Zostałem korespondentem gazety rejonu sołecznickiego "Szalczja".

Pewnego dnia w rozmowie ze znajomymi Tatarami, zrodziła się idea zorganizowania tatarskiego stowarzyszenia. Opracowaliśmy statut, odbyliśmy zebranie, zarejestrowaliśmy się. Zostałem wybrany przewodniczącym i wszedłem w skład komitetu Stowarzyszenia Kultury Tatarów Litewskich. W taki sposób zaznałomiłem się bliżej z litewskimi Tatarami.

Moja praca w redakcji gazety "Szalczja" natknęła kierownictwo stowarzyszenia na myśl, aby wydawać tatarską gazetę, o której myślano już od lat. Jesienią 1994 roku stanąłem na czele redakcji. Przez 15 lat wyszło 127 numerów gazety. Należy podkreślić, że "Lietuvos totoriai" jest pierwszym periodykiem w języku litewskim wydawanym staraniem Tatarów litewskich.

Ciekawe, kto finansuje gazetę?

- Niezbędne środki otrzymujemy od rządu litewskiego, pomagają też samodzielni przedsiębiorcy. Były trudności, przerwa w drukowaniu gazety w związku z brakiem pieniędzy. Trzeba zaznaczyć, że wśród stowarzyszeń narodowych Litwy, tylko wspólnota tatarska i żydowska mają swoje drukowane pisma na przestrzeni tak długiego czasu. Obecnie, z uwagi na kryzys ekonomiczny, sytuacja naszej gazety stała się jeszcze bardziej skomplikowana. Jednak dzięki temu, że ukazuje się również po polsku, jawi się szansa uzyskania pomocy z Polski.

Czy otrzymujecie pomoc z Tatarstanu?

- Wysłaliśmy pismo na ręce prezydenta Tatarstanu, Mintimera Szajmijewa z prośbą o finansowe wsparcie naszej gazety. Rząd Tatarstanu nie uznał tego za możliwe. Mamy nadzieję, że po objęciu urzędu prezydenta przez Rusłana Minnichanowa, być może, stosunek do litewskich Tatarów zmieni się na lepsze.

Wiadomo, że wspólnie z Adamem Jakubauskasem i Stanisławem Duminem opublikowaliście w ubiegłym roku książkę „Litewscy Tatarzy w historii i kulturze”. Czy mowa jest tam tylko o Tatarach litewskich?

- Tak, w tej książce przedstawione są krótkie biografie około stu znanych przedstawicieli Tatarów litewskich, którzy zostawili swój ślad w historii i kulturze Litwy, Polski, Rosji, Białorusi i innych krajów, gdzie rzuciły ich zmienne koleje losu. Wiele takich biografii opublikowaliśmy w minionych latach w „Lietuvos totoriai”. Stały się one podstawą do rozwinięcia tego tematu w danej książce.

Proszę wymienić chociaż kilka nazwisk tych znamienitych litewskich Tatarów.

- Generał Maciej Sulkiewicz był pierwszym premierem rządu Republiki Krymskiej w roku 1918. W ogóle, przed I wojną światową, w armii carskiej służyło około trzydziestu generałów, wywodzących się z litewskich Tatarów. Do historii przeszedł uczony, ekonomista, Tuhan-Baranowski, znany jako oponent Lenina w kwestiach ekonomicznych. Zasłynął w Rosji swoimi projektami budynków publicznych architekt Stefan Kryczyński. Miał tatarskie korzenie laureat Nagrody Nobla, polski pisarz Henryk Sienkiewicz. Znana jest primabalerina Kowieńskiego Teatru Państwowego Olga Malėjinaite. Warto dodać, że znalazła się także w książce „Rosjanie w historii i kulturze Litwy”, wydanej rok wcześniej. Tam jej nazwisko podano w wersji rosyjskiej z zaznaczeniem, że urodziła się w rodzinie rosyjskiej. I w naszej książce nie ukrywamy, że jej ojciec był Rosjaninem, a matka, Emilia Iljasiewicz, córką litewskiego Tataru - hadżiego Aleksandra Iljasiewicza.

Zamieszczono w książce biografię członka Sejmu Republiki Litewskiej, delegata Kowieńskiej Rady Miejskiej, Vladasa Žalnerauskasa, który ze strony matki jest potomkiem znanego tatarskiego rodu Janušauskasów. W młodości był krótkofalarskim mistrzem świata, autorem wielu książek i artykułów. Kilka lat temu w wywiadzie dla „Lietuvos totoriai”, powiedział wprost o swoich tatarskich korzeniach: „Jestem dumny ze swego pochodzenia”. Ze względu na niedostatek

dowodów, nie znalazł się w pierwszym wydaniu książki znany litewski kompozytor Tallat-Kialpsza. Obecnie dysponujemy uzupełnionymi faktami, które wykazują tatarskie korzenie kompozytora i pozwolą nam zamieścić jego biografię w drugim wydaniu.

Na zakończenie wywiadu chciałoby się zadać pytanie o skład redakcji, warunki pracy...

- Obecnie w redakcji gazety „Lietuvos totoriai” społecznie pełni obowiązki osiem osób. Sprawami kulturalnego dziedzictwa zajmuje się doktor nauk humanistycznych, docent Uniwersytetu Wileńskiego Galina Miškinienė, kwestiami religijnymi - mufti muzułmanów Litwy Romas Jakubauskas. Problematyka historyczna to domena przewodniczącego Związku Wspólnot Tatarów Litwy, doktora nauk humanistycznych Adasa Jakubauskasa, ja odpowiadam za wywiady, bieżące wydarzenia życia społecznego i kulturalnego. Doktor nauk humanistycznych Jūratė Čirūnaitė redaguje teksty w języku litewskim. Są w redakcyjnej ekipie także tłumacze: Ernestas Jakubauskas tłumaczy teksty z rosyjskiego na litewski, Tatjana Čachorovska - z rosyjskiego i litewskiego przekłada na język polski. Makietowaniem gazety nie w służbowym gabinecie, ale w mieszkaniu, na prywatnym komputerze zajmuje się doktor nauk technicznych Jonas Ridzvanavičius.

To nie redakcja, ale rada naukowa. I ostatnie pytanie: jakie plany na przyszłość?

- W pierwszym numerze naszej gazety, który przyszedł na świat 15 lat temu, zamieszczony był wywiad z ówczesnym

przewodniczącym Wspólnoty Tatarów Litewskich doktorem Romualdasem Makaveckasem. Na podobne pytanie odpowiedział słowami, które wydały mi się znamienitymi i zamieściłem je w nagłówku tego wywiadu. Powiedział mianowicie: „Naszym celem jest wyprowadzenie tatarskiej wspólnoty Litwy na nowy jakościowy poziom”. Wydawanie gazety „Lietuvos totoriai” stało się jednym ze składowych komponentów nowej jakości w życiu tatarskiej diaspory Litwy. Przez te lata gazeta przyczyniła się do wytworzenia ogólnej przestrzeni informacyjnej i, na tym gruncie, skupienia wszystkich Tatarów Litwy, z wielkimi wyjątkami, w jeden Związek Wspólnot Tatarów Litwy.

Na ostatnim posiedzeniu komitetu Związku Wspólnot Tatarów Litwy, obok innych spraw, omawiano jubileusz 15-lecia gazety. Rozpatrywaliśmy jej zalety i niedostatki, perspektywy. Rozmawialiśmy o nieodzowności jakościowo nowego poziomu naszej gazety. Dotyczy to i wydatków, i poligrafii, i objętości gazety. Jubileuszowe przedsięwzięcie postanowiono przeprowadzić w formie „okrągłego stołu”, z zaangażowaniem szerokiego aktywu bez zbędnych ceremonii, po roboczymu, zachowując i tak skromne środki na wydatki drukarskie.

Jestem przekonany, że nasza gazeta ma przyszłość w każdych warunkach, ponieważ ukazuje się ona nie dzięki bogatym i niewyczerpalnym sponsorom, ale dzięki entuzjazmowi i duchowemu wysiłkowi swoich wydawców.

Rozmowę prowadziła Rimma Achmetowa. Z języka rosyjskiego przetłumaczył Musa Czachorowski

Bismillahi rrahmaani rrahiim

Informujemy ze smutkiem, że 10 października 2010 roku zmarł nagle
Adam Szahidewicz

muzułmanin z godnego tatarskiego rodu, cichy i dobry, życzliwy ludziom oraz światu. Był człowiekiem skromnym, nierzucającym się w oczy. Cenił rodzinę i przyjaciół, lubił spędzać czas z hodowanymi przez siebie pszczołami. Chętnie pomagał przy organizowaniu wielu przedsięwzięć Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR w Białymstoku.

Znaliśmy Go i ceniliśmy m.in. właśnie za tę spokojną naturę. Będzie nam brakowało Jego obecności nie tylko na piątkowych modlitwach. Bóg mówi w Koranie: *Potem zostaniecie sprowadzeni do Tego, który zna, co skryte i jawne.* (62:8) - Adam Szahidewicz jest już przed obliczem Najwyższego.

Niechaj pozostanie na zawsze w naszej dobrej pamięci.

Serdeczne wyrazy współczucia Małżonce, Halinie Szahidewicz, oraz całej Rodzinie składają:

**Mufti RP Tomasz Miśkiewicz
Najwyższe Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP
Związek Wspólnot Tatarów Litewskich
Przyjaciele i znajomi**

Tatarski pomnik w Rejżach

Blisko 3 tysiące osób zgromadziło się 26 czerwca br. w Rejżach, jednym z najstarszych miejsc osadnictwa tatarskiego na Litwie, gdzie z inicjatywy działaczy Związku Wspólnot Tatarów Litwy odbyło się odsłonięcie pomnika ku czci Wielkiego Księcia Litewskiego Witolda oraz upamiętniającego 600-rocznicę wspólnego zwycięstwa Polaków, Litwinów i Tatarów w bitwie z Zakonem Krzyżackim pod Grunwaldem.

Wśród licznie przybyłych miejscowych Tatarów byli przedstawiciele Polski: mufti RP Tomasz Miśkiewicz, Jusuf Konopacki – przewodniczący Podlaskiego Oddziału Związku Tatarów RP, dr Artur Konopacki, dr Stanisław Dumin z Moskwy, a także delegacja Medżlisu Narodu Krymskotatarskiego. Zjawili się przedstawiciele władz litewskich, przyjechał były prezydent Vytautas Landsbergis, obecnie deputowany do Parlamentu Europejskiego, osoby duchowne, wojskowa orkiestra. Zaprezentowały się barwne poczty sztandarowe, artylerzyści w stosownych uniformach dumnie obstarpi swe działo. Było to święto wyjątkowe, podkreślające wielowiekową wspólną historię Polaków, Litwinów i Tatarów.

Miejscem uroczystości był plac nieopodal drewnianego, pochodzącego z drugiej połowy XIX wieku meczetu. Ustawiono tam scenę, przybraną litewskimi i krymskotatarskimi flagami, oraz liczne stragany, w których znalazły się wyroby ludowych artystów, wydawnic-

stwa o tematyce tatarskiej i rozmaite pamiętki. Obok przygotowywano narodowe potrawy, łącznie z pieczeniem barana po tatarsku. W pobliżu rozlokowali się przybyli z Polski jeźdźcy, przyodziani w stylizowane stroje XV-wiecznych Tatarów, prezentujący swe umiejętności w dzygitówce, strzelaniu z łuków i innych działaniach bojowych. Specjalna atrakcja była prezentacja reprodukcji obrazu Jana Matejki „Bitwa pod Grunwaldem” w oryginalnych wymiarach.

Oficjalni goście spotkali się w meczecie z przewodniczącym Związku Wspólnot Tatarów Litwy dr. Adamem Jakubauskasem, zaś po południowym namazie, który prowadził mufti litewskich muzułmanów Romas Jakubauskas, nastąpiło odsłonięcie granitowego monumentu, powstałego dzięki zamysłowi oraz ze środków Tatarów litewskich. Jego szczyt wieńczy dwa znamienne symbole: Tarak - tamga chanów krymskich oraz starodawne litewskie godło – Słupy Giedymina. Poniżej rozmieszczono daty: 1392 - otrzymanie przez Witolda tytułu Wielkiego Księcia Litewskiego, 1397 – początek osadnictwa tatarskiego na Litwie, 1410 – rok bitwy pod Grunwaldem i 1430 – śmierć Witolda Wielkiego.

Odczytano też pisma z pozdrowieniami, które przesłała Prezydent Republiki Litewskiej Dalia Grybauskaitė i przewodnicząca Sejmu Litwy Irena Degutienė. Następnie wystąpił szef delegacji Medżlisu Narodu Krymskotatarskiego, prezydent Wszechświatowego Kongresu Tatarów Krymskich Refat Czubarow. Powitał on zebranych w imieniu Kongresu oraz przekazał pozdrowienia od przewodniczącego Medżlisu Narodu Krymskotatarskiego Mustafy Dżemilewa. Piękny i znamieny był to zaiste dzień: odżyła w nim pamięć o dawnym wspólnym zwycięstwie i wielowiekowej przyjaźni.

*Musa Czachorowski
Szulżba Prasowa Medżlisu Narodu
Krymskotatarskiego*

Kwintesencja tatarskiego ducha

S. ISCHAKOV

Każdy naród ma swoje ludowe obrzędy, łączące się ze sportowymi zmaganiem. U Greków były to igrzyska, u Hiszpanów korrida, u Japończyków – święto rozkwitania sakury (japońska wiśnia piłkowana – przyp. tłum.), zaś u Rosjan – karnawał. Tatarzy natomiast obchodzą Sabantuj – święto wiosennego odnowienia przyrody, sięgające swymi korzeniami w głąb wieków.

W tatarskich wioskach już zawczasu wybierano majdan – plac, na którym odbywało się następnie tradycyjne sportowe współzawodnictwo. Zazwyczaj była to polana na skraju lasu. Jednocześnie szykowano nagrody dla najlepszych: wyszywane ręczniki, chustki, koszule. Zgodnie z obyczajem główną nagrodą był baran,

którego otrzymywał zwycięzca w walce baatyrów. Głównymi punktami Sabantuja była narodowa walka – kuresz oraz wyścigi konne.

Początkowo Sabantuj odbywał się przed rozpoczęciem wiosennego siewu, jednak w XX wieku przyjął formę ludowego święta, obchodzonego powszechnie po zakończeniu wiosennych prac zasiewnych. Wedle z dawien dawna zakorzenionej tradycji w tym radosnym i uroczystym święcie uczestniczą także tatarscy sąsiedzi: Rosjanie, Udmurci, Czuwasze, Marjycy, Baszkirzy.

W ostatnich latach, już po ogłoszeniu przez Republikę Tatarstan suwerenności, Sabantuj bardzo się rozwinął. Obchodzony jest teraz wszędzie tam, gdzie żyją Tatarzy: w Moskwie, Sankt-Petersburgu,

Taszkencie, Czelabińsku, Jekaterynburgu oraz wielu innych miastach Świętuje się go również poza granicami, m.in. w Turcji, Finlandii, Niemczech.

Tamapcman 6/2007

Tłumaczenie: Musa Czachorowski

** Na środku oceanu zatonął statek. Ocalało tylko dwóch Tatarów, którzy dopłynęli na dwie sąsiadujące ze sobą wyspy. Żyją sobie spokojnie, przywykli już do nowej sytuacji. Po pewnym czasie znowu zatonął jakiś statek i do jednego z nich dopłynęła kobieta. Postanowił podzielić się tym radosnym wydarzeniem ze swym towarzyszem:*

- Ej, Szamsutdin, przyplyń zaraz! Mam tu coś, co śni ci się na pewno każdej nocy!

Szamsutdin rzucił się natychmiast do lodowatej wody z krzykiem:

- Moje eczpoczmake!!!*

** Eczpoczmake – tatarskie trójkątne pierogi z mięsem.*

Totorių jaunimo forumas Kazanėje

EDITA ALEKSANDRAVIČIŪTĖ

Nuo 2004 metų, kas antrus metus Kazanėje vyksta Pasaulio totorių jaunimo forumai. 2010 metų rugpjūčio 27–31 d. įvyko ketvirtasis toks plataus masto renginys. Į šį forumą suvažiavo apie 600 dalyvių iš 24 pasaulio valstybių ir 50 Rusijos Federacijos ir Tatarstano Respublikos regionų. Šiais metais Lietuvos totorių bendruomenei atstovavo 8 žmonių grupė: jaunuoliai iš Vilniaus, Visagino ir Klaipėdos.

Pagrindinė šio renginio dalis – darbinė programa. Jaunimas iš įvairių Rusijos Federacijos ir Tatarstano Respublikos regionų ir kitų šalių aktyviai dirbo šiose sekcijose: bendros totoriškos informacinės erdvės kūrimas, religinių vertybių reikšmė išsaugant tautinę tapatybę, naujo totorių elito formavimas, totorių jaunimo organizacijų ekonominio savarankiškumo formavimas, tautinio išsilavinimo perspektyvos daugianacionalinėje valstybėje. Papildomai buvo diskutuojama tema „Totorių tautos išsaugojimo keliai XXI a.“. Sekcijos vyko skirtingose institucijose: Tatarstano Respublikos „Temedia“ agentūroje, Tatarstano Respublikos kultūros ministerijoje, Tatarstano Respublikos jaunimo, sporto, turizmo ministerijoje, Tatarstano Respublikos mokslų akademijoje ir Nacionaliniame kultūros centre.

Į Pasaulio jaunimo totorių jaunimo forumą atvykstančios delegacijos buvo suformuotos delegavimo principu. Tai reiškia, kad forumo delegatai galėjo pristatyti savo šalių totorių bendruomenių veiklą, atstovus ir narius: moksleivius, studentus, mokslininkus, kultūros švietuosius, mokytojus, gydytojus,

teisėninkus, jaunus verslininkus. Su skirtingų šalių totorių jaunimo veikla susipažino plenariniuose posėdžiuose dalyvavę Tatarstano Respublikos valstybės tarybos pirmininkas Faridas Muhametšinas, Prezidento patarėjas tarptautiniais klausimais ir užsienio reikalų departamento direktorius Timuras Akulovas, vidaus politikos valdybos vadovas Aleksandras Terentjevas, Tatarstano Respublikos parlamento nariai, Tatarstano jaunimo, sporto, turizmo ministras Rafisas Burganovas, Pasaulio totorių kongreso pirmininkas Rinatas Zakirovas, Pasaulio totorių jaunimo forumo biuro pirmininkas Ruslanas Aisinas ir kiti. Plenariniame posėdyje Tatarstano Respublikos valstybės tarybos pirmininkas Faridas Muhametšinas perskaitė Tatarstano Respublikos Prezidento Rustamo Minihanovo sveikinimą bei pabrėžė, kad pasaulio totorių jaunimo forumas simbolizuoja bendrus Tatarstano Respublikos ir totoriško pasaulio interesus bei suteikia galimybę apžvelgti totorių problemas bei kitus klausimus. Plenarinio posėdžio pabaigoje forumo delegatai priėmė rezoliucijas, kurios apėmė daugelį problemų: gimtosios kalbos, nacionalinių kultūros vertybių išsaugojimą. Taip pat rezoliucijoje iškelti tokie klausimai: religinis auklėjimas, totoriškos šeimos kūrimas, nacionalinis ugdymas regionuose. Buvo nuspręsta 2013 metų pasaulio totorių jaunimo forumo metu organizuoti įvairių nacionalinių sporto šakų spartakiadas. Delegatai pasiūlė įkurti jaunų totorių verslininkų sąjungą dalykiniam bendradarbiavimui bei įsteigti „jaunojo totorių lyderio“ mokyklą, kartu su Tatarstano Respublikos kultūros ministerija organizuoti alternatyvinės muzikos festivalius, labiau palaikyti totoriškų kaimų asociacijos darbus.

Pasaulio totorių jaunimo forumas suteikė galimybę Lietuvos totoriams susipažinti su dalyviais iš kitų šalių, apsieisti naudinga informacija, o svarbiausia – grįžti namo su didžiausiu noru pratęsti vyresnės kartos veiklą, kad jaunimas Lietuvoje būtų vieningas.

Forumo programos uždarymo metu įvyko koncertai, viename iš jų dalyviai demonstravo savo talentus. Rugpjūčio 30 d. buvo galimybė dalyvauti Respublikos dienos šventėje, kultūrinėje programoje senoviniame Kirlaj kaime, aplankyti Tatarstano liaudies poeto G. Tukajaus muziejų, Kazanės Kremlių, susitikti su įžymiais totoriais sportininkais.

Vykstant į Kazanę ir namo didelė garbė buvo susipažinti su Tatarstano Respublikos atstovybės Maskvoje personalu ir vadovu.

Nuotraukose: delegatai iš Lietuvos totorių bendruomenių IV Pasaulio totorių jaunimo forume.

Vinkšnupiai – totorių bendruomenės centras

SIGITAS ŠILEIKA

Tęsiny, pradžia Nr. 1-3(128-130)

Teksto autorius – Sigitas Šileika

Apeigos

Vestuvės. Santuokos apeigos vykdavo jaunosios tėvų namuose dalyvaujant imamui, porai liudininkų ir svečiams. Sužadėtinis prieš santuoką imamą ir artimiausius bičiulius pavaišindavo savo namuose. Imamas sukalbėjęs maldą jaunikį ir jo svečius tris kartus apvedavo aplink stalą. Po to visi išskubėdavo pas jaunąją. Prie trobos durų su duona ir druska juos pasitikdavo jaunosios giminaitė.

Vestuvių apeigoms skirtoje patalpoje ant stalo, uždengto balta staltiese, degdavo dvi žvakės, stovėdavo stiklinė vandens, duona, druska, saldumynai (nors tai nebuvo apeigoms skirti daiktai). Prieš sėdintį už stalo imamą su liudininkais ant kilimėlio arba avikailio stovėdavo jaunikis su skrybėle ant galvos. Jaunąją į kambarį atlydėdavo vyresnysis „pabrolis“. Stalą pastatydavo taip, kad prieš jį atsidūrę jaunieji būtų atsigręžę į Mekos pusę. Imamas jaunikio paklausdavo, kokią kraičio, vadinamo nikiach, dalį skiria žmonai skyrybų atveju. Sumą įrašydavo metrikacijos aktų knygoje.

Jaunavedžiams pasakęs kalbą ir sugiedojęs trumpą maldą, imamas kreipdavosi į vestuvininkus: „*Prašau užhareminti jaunąją*“, t. y. liepdavo veidą uždengti šydu arba haremu. Po pamaldų, per kurias jaunieji stovėdavo supynę rankų pirštus, imamas sukeisdavo žiedus ir pirmasis jaunavedžiams palinkėdavo laimės. Jaunavedžius sveikindavo tėvai ir svečiai. Sutuoktuvių apeigas užbaigdavo vaišėmis ir šokiais iki paryčių.

Vaiko gimimas šeimoje buvo džiugi šventė tėvams, giminaičiams ir kaimynams. Naujagimio tėvas, nešinas duona ir druska, kaimynus kviesdavo aplankyti gimdyvę. Lankytojai pas ją ateidavo taip

pat su duona ir druska.

Šventasis azanas – vardo suteikimas naujagimiui vykdavo tėvų namuose po vidurdienio dalyvaujant imamui, dviem liudininkams ir svečiams.²⁸ Gimdyvės giminaitė arba draugė ant pagalvės įnešdavo išmaudytą naujagimį ir paguldydavo ant stalo prie dviejų degančių žvakių, Korano, duonos, druskos, vandens, medaus ir sūrio. Imamas sukalbėjęs maldą išvardavo kūdikiui suteikiamą vardą. Po to paliesdavo jo dešinės rankutės smilių ir septynis kartus išvardavo: „La illa...“ Pakartotinai sukalbėdavo maldą ir laikydamas vaiką už dešinės ausies sugiedodavo azaną ir išvardavo frazę, kurios galia naujagimis turės išsaugoti jam suteiktą vardą iki paskutinio teismo dienos. Vardo suteikimo apeigą imamas užbaigdavo naujagimį laikydamas už kairės ausies kameto skaitymu. Vaiko tėvai imamui įteikdavo gabalą audeklo ir visi susėsdavo prie vaišių stalo.²⁹ Berniukų apipjaustymo ritualo siunnietai Lietuvos totoriai griežtai laikėsi, tačiau inteligentų šeimose paprotys nyko.

J. Chaleckas Vinkšnupių mečeteje teikė krikšto (azano), berniukų apipjaustymo, vestuvių ir kitas paslaugas. Dažnai mečetėn atvežti apipjaustymui berniukai pasprukdavo. Sugautus atsivesdavo ir užbaigdavo ceremoniją. O. Stepanauskienė, 73 m. Kuosėnų kaimo gyventoja, jaunystėje draugavusi su Chaleckaitėmis, 1921 m. žiemą matė pas J. Chalecką atvykusią tuoktis totorių porą. Santuokos ritualas vyko imamo namuose. Nuo smalsių paauglių jaunavedžius patalpoje buvo užtvėrusi širma. Panelės girdėjo skaitomas maldas, bet nematė, kaip juos „stramužino“³⁰.

Laidotuvės. Sunkiai sergantį ligo- nį imamas aplankydavo ir prie lovos skaitydavo maldas. Mirusiam giminės užmerkėdavo akis. Palaikus, kambaryje paguldytus ant šiaudų, uždengdavo paklode. Tą pačią arba kitą dieną kalbėdami maldas lavoną apiplaudavo, vata užkimšdavo ausis, nosį ir įsupdavo į naują drobę. Vyresnio amžiaus mirusiems po drobe įdėdavo popieriaus ritinėlį su maldų tekstu. Sakydavo, kad tokio amžiaus asmuo neturi nuodėmių, nes mažiau turėjo pagundų nusidėti. Ant mirusio krūtinės padėdavo Koraną. Naktį žvakių šviesoje prie lavono budėdavo ir maldas kalbėdavo samdytas maldininkas. Antrą arba trečią dieną maldininkai, susėdę prie mirusiojo, jį apraudodavo. Giedodami gaudžias maldas jie iš rankų į rankas

Imamas Jonas Chaleckas

perduodavo Koraną, perjuostą drobės juostele – atlikdavo „Deuro“ ceremoniją, kuri trukdavo valandą. Baigiantiems raudas giedotojams namiškiai atnešdavo vandens sklidiną ašotį ir rankšluostį nušluostyti rankoms.

Išlydėdami mirusįjį laidotuvininkai giedodavo maldas *jasien* (arab. *jasin*) už mirusiojo sielą. Imamas, sukalbėjęs išlydėjimo maldą *dua*, laidotuvininkų klausdavo: „Ar atleidžiate mirusiam skriaudas, kaltes?“ Visi balsu atsakydavo: „Ponas Dievas teatleidžia!“ Šeimos nariai ir išlydintieji su mirusiu atsisveikindami bučiudavo gelumbe uždengto lavono kaktą, lūpas, kojas arba ranka paliesdavo krūtinę. Moterys atsisveikinusios su mirusioju likdavo namuose. Laidotuvių apeigose dalyvaudavo tik vyrai. Atlydėtus palaikus ant žemų keturkojų neštuvų pastatydavo mečetės kieme, kur imamas tęsdavo laidotuvių apeigas. Kapinėse, prie kapo duobės, skambėjo imamo ir laidotuvininkų maldos, giesmės. Keturi vyrai ant nenaudotų rankšluosčių ar drobės atraižų paguldytą lavoną galvūgaliu į vakarus nuleisdavo į kapo duobę, išklotą lentomis. Jomis pridengdavo ir iš viršaus. Užpilant kapo duobę už mirusiojo sielą giedodavo *jasienį* arba gaudžias maldas. Imamas, kapo kauburį iš buteliuko pašlakstęs švęstu vandeniu, meldavosi ir tam tikru momentu visiems liepdavo atsitolti 40 žingsnių nuotoliu. Imamas, pasilikęs prie kapo, iš Korano skaitydavo

Vinkšnupių mečetė

maldas, klausinėjo mirusįjį, duodavo patarimų pomirtinėje kelionėje ir kalbėdavo maldą *talkyn*. Totoriai tikėjo, kad skirtą akimirką mirusįjį aplanko angelai. Dėl to kapas turi būti toks, kad velionis galėtų atsisėsti. Grįžusius prie kapo mirusiojo giminaičiai vaišindavo tradicinėmis bandelėmis *sadoga* bei „*syta*“³¹.

Kai kurie totoriai mirusiojo atminimui jo kambaryje nuo 9 iki 40 dienų degindavo žvakes. 40 dienų ir metinių proga prie kapo kartodavo gedulingas apeigas, giedodavo *jasienį*. Po apeigų giminaičiai maldininkus vaišindavo.

Vinkšnupių totorių bendruomenėje laidotuvių apeigos vykdavo mečetėje. Imamo J. Chalecko tėvas prie mečetės, ant upelio kranto, lavoną apiplaudavo. Užkimšęs vata nosį ir ausis jį užrišdavo

Keletas paminklinių akmenų iš Vinkšnupių kapinių

drobiniam maišelyje. Po to įnešdavo mečetėn ir tęsdavo ritualines laidotuvių apeigas. Vėliau vykdavo į kapines. Supiltą kapą apdėdavo akmenimis. Didesnį akmenį pastatydavo galvūgalyje, mažesnį – kojūgalyje.³² Laidotuvininkai kaimo vaikus, atėjusius pasižiūrėti laidotuvių, mečetės kieme vaišindavo bandelėmis, saldumynais, kartais duodavo pinigų.³³

1922 m. J. Chaleckas laidojo iš Margutrakių dvaro karstuose atvežtus tris totorius. 1934 m. J. Lenčiauskas dalyvavo nuo Alytaus atvežto totoriaus laidotuvėse.³⁴ J. Lenčiauskas ir jo bendraamžiai, padėję laidoti totorių, gavo po du litus.

Kapinės

Totorių bendruomenės Vinkšnupių kaimo maldos namai (mečetė) ir 58–60 arų plote kapinės įkurtos XVIII a. viduryje, kai apylinkėje apsigyveno totoriai. Išorėje kapines juosė iš akmenų sukrauta tvora. Jos fragmentas išliko pietrytiniame pakraštyje, apžėlusiam tankiu brūzgynu.³⁵

Sunykę paminklai pietvakariniame kapinių kampe neabejotinai, žymi seniausią užlaidojimo plotą. Šalimais esantis antkapis mena 1810 metus. Čia palaidota Elžbieta Kutovič murzina Baranovska (Elżbieta z Kutowiczów murzina Baranowska)³⁶. Paminklas priklauso antkapių grupei be psmėnulių, arabiškų užrašų po jais ir epitafijų. Tekstai iškalti arabų, lenkų ir rusų kalbomis. Stebina šriftų įvairovė. Puošniausi obeliskai pastatyti XIX a. vid. – XX a. pr. Neapdorotų akmenų ir plokščių paviršiuje įrašai iškalti rašytinėmis arba spausdintinėmis raidėmis. Antkapius ir obeliskus puošia gulstis, pasvirę, nukreipti į priešingą pusę psmėnuliai su brūkšninėmis skritulio formos arba taisyklinėmis penkiakampėmis žvaigždutėmis. Keletas antkapių paženklinta tik psmėnulių pjautuvu. Išskirtiniame paminkle po gulsčiu psmėnuliui vietoj arabiško užrašo išgraviruotos raidės: „S. P.“ ir tekstas „ABRAHAM BARANOWSKI...“ Teksto apačioje 1877 m. data³⁷. Paminklai ir jų įrašai suteikia informacijos apie palaidotų asmenų amžių, šeimyninę, turtinę padėtį, tarnybines pareigas. Pavyzdžiui, Elžbieta Kutovič buvo bajoro (totoriškai – murzos) žmona. Z. P. Kapitonas Samuil Aleksandrovič Bučacki buvo karys, turėjo dukrą Dorą, mirė sulaukęs 53 metų. Liūdinti motina epitafijoje Manios ir Stipos Sulkevič sieloms linki ramybės amžinybėje³⁸. Susistemintuose antkapių įrašuose pastebimi totorių pasipriešinimo rusifikacijai pėdsakai.³⁹ Primygtinai reikalaujant paminkluose tekstus kalti rusų kalba obeliske „ADAM BARANOWSKI žył lat 65 zm 4 Kwietnia 1895 Spokoj duszy Jego“ žodžiai prabyla lenkų kalba.⁴⁰

Vandalų išvartyti paminklai smenga žemėn, apaugę kerpėmis ir samanomis.⁴¹ Totoriai kapaviečių neaptverdavo tvorelėmis, nes tikėjo, kad po mirties visi žmonės yra lygūs ir nevalia jų atskirti. Manios ir Stipos Sulkevič kapavietę ženklino 4 keturbriauniai stulpeliai. XX a. pabaigoje „verslininkams“ parūpo puošnus rausvo granito obeliskas, skirtas Adamo Baranovskio atminimui.⁴² Piliakalniečiai prisimena apylinkėje gyvenusius totorius. 1990 m. Lietuvoje atkūrus Nepriklausomybę, Vilkaviškio rajono Bartninkų seniūnijos seniūnas P. Čirvinkas rūpinasi seniūnijoje esančiais paminklais.

Musulmonų šalyse mėnulio metai skaičiuojami nuo 622 m. (Mahometo persikėlimo iš Mekos į Mediną datos). Mėnulio kalendoriaus metai vienuolika dienų atsilieka nuo Grigaliaus kalendoriaus.

Vinkšnupiai – totorių bendruomenės centras

(Atkelta iš 27 psl.)

Totorių kapinių Vinkšnupiuose paminklų įrašų analizė

Eil. Nr.	Įrašas paminkle	Įrašo vertimas į lietuvių kalbą	Paminklo aprašymas, pastabos
1.	Elżbieta z Kutowiczów murzina Baranowska 1810 roku v mes iunii d. 20	Elżbieta, mergautinė pavardė Kutovič murzina (murzos, totorių bajoro žmona) Baranowska. 1810 metai birželio 20 diena.	Sunkiai įskaitomi žodžiai netaisyklingsiomis raidėmis, iškalti akmenyje lenkų kalba. Paminklas be simbolių ženklų.
2.	Zuzana z Kryczyńskich Ulanowa Umarła dnia 6 lipca 1871 r	Zuzana, gimusi Kryczinska, ištekėjusi už Ulano mirė 1871 m. liepos 6 dieną	Tekstas lenkų kalba, taisyklingsiomis rašytinėmis raidėmis, iškaltas trikampės plokštės gludintame paviršiuje. Paminklas be simbolių ženklų.
3.	З. П. Капитанъ *БуцацкiЙ* Самуиль Александровичъ родился 6 марта 1811 г. ум 20 Июля 1864 г Дора Отцу	Š. A. Kapitonas *Bučackis* Samuilas Aleksandrovičius gimė 1811 m. kovo 6 dieną, mirė 1864 m. birželio 20 dieną. Dora Tėvui.	Rausvo granito, suapvalinta viršūne, 0,92x1,00 m. Obeliskas šlifuotu paviršiumi. Tekstas iškaltas netaisyklingsiomis raidėmis rusų kalba. Gulsčias pusmėnulis, brūkšninė skritulio formos žvaigždė ir Korano maldos ar giesmės, arabiški simboliai. Žodis Bučacki išskirtas žvaigždutėmis. Epitafija: Dora Tėvui.
4.	ADAM BARANOWSKI żył lat 65 zm. 4 kwietnia 1895 Spokój duszy Jego	Adamas Baranovskis gyveno 65 metus. Mirė 1895 m. balandžio 4 dieną. Ramybė Jo sielai.	Rausvo granito, suapvalinta viršūne, 0,73x0,80 m obeliskas šlifuotu paviršiumi. Vardas ir pavardė iškalti didžiosiomis iškilosiomis raidėmis lenkų kalba. Likusi teksto dalis – giluminėmis rašytinėmis raidėmis lenkų kalba. Gulsčias pusmėnulis, brūkšninė skritulio formos žvaigždė ir Korano maldos ar giesmės, arabiški simboliai. Epitafija: Ramybė Jo sielai.
5.	Маня Сулькевичъ род в Юн ск Дек 1891 г Миръ праху твоему дорогое дитя	Mania Sulkevič, gimusi 1891 m. birželio mėn., mirė gruodžio 13 dieną. Ramybė tavo sielai, brangi dukrele.	Pilko granito, šlifuotu paviršiumi 0,42x0,24x0,79 m paminklas. Vardas ir pavardė iškalti stambiomis rašytinėmis raidėmis rusų kalba. Likusi teksto dalis – smulkiomis rašytinėmis raidėmis. Įrašas giluminis. Pasmėnulis pasviras, centre taisyklinga penkiakampė žvaigždutė. Žemėliau Korano maldos ar giesmės, arabiškas simbolis. Epitafija: Ramybė tavo sielai, brangi dukrele.
6.	Стёпа Сулькевичъ род 1896 II 12 г ск 1901 VI 24 Миръ праху твоему дорогое дитя	Stiopa Sulkevič, gimęs 1896 m. vasario 12 d., mirė 1901 m. birželio 24 d. Ramybė tavo sielai, brangus sūneli.	Pilko granito, šlifuotu paviršiumi 0,51x0,39x1,07 m paminklas. Vardas ir pavardė iškalti stambiomis rašytinėmis raidėmis rusų kalba. Likusi teksto dalis – smulkiomis rašytinėmis raidėmis. Įrašas giluminis. Pasmėnulis pasviras, centre taisyklinga penkiakampė žvaigždutė. Žemėliau Korano maldos ar giesmės, arabiškas simbolis. Epitafija: Ramybė tavo sielai, brangus sūneli.
7.	Arabiškas užrašas		Tekstas arabų kalba, išgraviruotas trikampėje plokštėje. Arabiškas užrašas išdėstytas trijose eilutėse.

Patikslinimas:

- Elżbieta Kutovič, susituokusi su bajoru (murza) Baranovskiu, tapo Elżbieta murzina Baranowska.
- Rok (roku) – metai (metų).
- Июнь mes iunia – birželis (birželio).
- Lipiec (lipca) – liepa (lie-

pos).

- Kwiecień (kwietnia) – balandis (balandžio).
- Mania Sulkevič – palaidota naujagimė. Mirė 6 mėnesių amžiaus.
- Stiopa Sulkevič mirė 5 metų amžiaus.
- Z. P. (Š. A.) Kapitonas Sa-

muil Aleksandrovič Bučacki mirė 53 metų amžiaus.

- Adam Baranovski gimė 1830 metais.

Musulmonų mėnesių pavadinimai pagal mėnulio kalendorių:

- Muharam,
- Rabi ul aval,

- Rabi ul achyr,
- Džemad ul aval,
- Džemad ul achyr,
- Radžab,
- Šaban,
- Ramazan,
- Šaval,
- Zul kaada,
- Zul chidža.

Dienų skaičiavimą pagal Mėnulio kalendorių žinojo ir senovės lietuviai.

Kai praeitis prabyla

2008 m. gegužės mėn. 30 d. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pasiuntiniai iš Alytaus, Kauno, Varėnos ir Vilniaus, atvykę į senąsias kapinaites, Vinkšnupių kaime pastatė paminklą čia gyvenusiems ir amžinojo poilsio vietą radusiems tautiečiams. Prie paminklo sukalbėjo maldą iš Korano. J. Chalecko anūkė Jolanta Emilija Zinkuvienė aplankė senelio sodybvietyje.

1990 metais, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, suaktyvėjo tautinių mažumų bendruomeninė veikla. Lietuvos totorių bendruomenės vienijanti sąjunga, vadovaujama dr. A. Jakubausko, organizuoja mokslines konferencijas, dalyvauja tarptautiniuose renginiuose. Nuo 1995 m. lietuvių, lenkų, rusų kalbomis leidžiamas informacinis laikraštis „Lietuvos totoriai“. 2006 m. balandžio mėn. 28 d. Trakų pilies istorijos muziejuje atidaryta nuolatinė ekspozicija, skirta totorių istorijai. Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje, veikė teminė paroda „Lietuvos totoriai – kariai“. 2007 m. birželio mėn. Subartonyse, Varėnos raj., Liusės ir Vlodo Gaidukevičių sodyboje lankytojams duris atvėrė totorių etnografijos, kultūros ir buitės muziejus.

Išnykus sienoms tarp Europos valstybių, suaktyvėjusi gyventojų migracija ir kiti negatyvūs reiškiniai verčia sunerimti. 1989 m. gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 5 100, o 2001 m. – tik 3 225 totorių tautybės žmonės. Dr. Adas Jakubauskas pranešime, perskaitytame tarptautinėje konferencijoje „610-sios totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvos Di-

džiojoje Kunigaikštystėje metinės“, konstatavo: „Tarybiniais metais tautiškas ir religija nebuvo toleruojami, tačiau tais laikais per metines musulmonų šventes vienintelė veikusi Raižių mečetė būdavo sausakimša. Dabar, kuomet niekam netrukdoma laisvai išpažinti religijos, mečetėje žmonių ženkliai sumažėjo.“⁴³ Nykstantis Lietuvos totorių gyvenvietės primena į žemę smengantys kapinių akmenys. Tačiau atsikuriančių bendruomenių veikla nuteikia optimistiškai. „Atrodo, visai neseniai šventėme totorių įsikūrimo LDK 600-ąsias metines, – dr. A. Jakubauskas samprotavo tarptautinėje konferencijoje, – o nuo to laiko prabėgo 10 metų. Išaugo nauja Lietuvos totorių karta. Labai norėtusi tikėti, kad Lietuvos totorių bendruomenė, nors ir veikiama išorės ir vidaus veiksnių, galės išlikti Lietuvos žemėje ir pratęsti gražias tradicijas, kurias puoselėjo ne viena prosenelių karta.“⁴⁴

Iš fragmentų sudėliota Užnemunėje gyvenusių totorių bendruomenės ir Vinkšnupiuose buvusios mečetės mozaika prisidės prie Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pastangų išsaugoti tautiečių materialinį, kultūrinį ir dvasinį palikimą Lietuvos žemėje.

Užmaršties dulkes nužėrus⁴⁵

Jokūbo Lebedzio sūnaus Juzefo, tuometinio imamo, ir jo žmonos Felicijos Safarevič šeimoje 1790 m. gegužės 4 d. Vinkšnupiuose gimė **Lebedzis Josifas**, būsimasis carinės Rusijos generolas, Georgijaus ordino kavaliereus ir vienas paskutiniųjų totorių ulonų pulko vadų. 1801 m. šeima išvyko į Daubutiškes Ašmenos apskrityje, kur iš majoro Osipo Kričinskio gavo paveldimą dvarelį. 1808 m. vasario

15 d. aštuoniolikmetis jaunuolis karinę tarnybą pradėjo rikiuotės eiliniu. Dalyvavo 1812 m. kare ir 1813–1814 m. rusų kariuomenės užsienio žygyje prieš Napoleono armiją. Už narumą buvo apdovanotas Georgijaus kryžiumi Nr. 25807, o už Paryžiaus užėmimą gavo sidabrinį atminimo medalį. 1815 m. buvo perkeltas į Smolensko dragūnų pulką adjutantu, po to poručiku. 1824 m. karinės vadovybės sprendimu paskiriamas generolo majoro grafo Nostico adjutantu. Už narsą 1827–1828 m. rusų–turkų kare buvo perkeltas į dragūnų leibgvardiją kapitono adjutanto pareigoms. 1831 m. jam suteiktas gvardijos pulkininko laipsnis. 1832 m. Lebedzis paskiriamas totorių ulonų pulko vadu. Po pulko reorganizacijos – Rygos dragūnų pulko vadu. 1839 m. už pavyzdingą karo tarnybą jam suteikiamas generolo majoro laipsnis.

Josifas Lebedzis buvo Šv. Anos 2 laipsnio su imperatoriškąja karūna, Šv. Vladimiro 3 ir 4 laipsnio su kaspinu, Šv. Georgijaus 4 klasės ordinų kavaliereus, apdovanotas medaliais už 25 m. karo tarnybą ir Varšuvos užėmimo 25-metį. 1831 m. apdovanotas 3 laipsnio lenkišku ženklu už karinius nuopelnus (*Virtuti Militari*) ir ženklu už 25 karo tarnybos metus.

Baigęs karo tarnybą Josifas Lebedzis Vilniaus dvarininkų susirinkimo nutarimu drauge su giminaičiais buvo pripažintas dvarininkų giminės palikuoniui su lenkišku herbu. J. Lebedzis šeimos nesukūrė.

²⁸ Imamas kaip ir katalikų dvasininkai bažnytinėse knygose registravo gimimo, vardo suteikimo, santuokos, mirties ir kitus aktus.

²⁹ S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, 1993, Vilnius, p. 205.

³⁰ Stepanauskienės Onos, 73 metų amžiaus, Kuosėnų kaimo gyventojos atsiminimai.

³¹ S. Kričinskis, Lietuvos totoriai, 1993, Vilnius, p. 210.

³² Glinecko Jono, 67 metų amžiaus, Kuosėnų kaimo gyventojos, atsiminimai.

³³ Stepanauskienės Onos, 73 m. amžiaus, Kuosėnų kaimo gyventojos, atsiminimai.

³⁴ Žr. Z. Žemaitis, Totoriai Vinkšnupiuose, „Santaka“, 1995 – 06 – 03, Nr. 66 (615).

³⁵ Dabar brūzgynas išretintas.

³⁶ Nuotr. Nr. 8.

³⁷ Nuotr. Nr. 16.

³⁸ Nuotr. Nr. 10.

³⁹ Žr. suvestinė Nr. 1.

⁴⁰ Obeliskas pagrobtas ir perdirbtas.

⁴¹ Nuotr. Nr. 19.

⁴² Nuotr. Nr. 11.

⁴³ Dr. Adas Jakubauskas, Lietuvos totorių bendruomenė vakar ir šiandien, Lietuvos totoriai, 2007, 11-12 (111-112).

⁴⁴ Dr. Adas Jakubauskas, Lietuvos totorių bendruomenė vakar ir šiandien, Lietuvos totoriai, 2007, 11-12 (111-112).

⁴⁵ A. Jakubauskas, G. Sitdykov, S. Dumin, Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje, Kaunas, 2009.

Paminklo Vinkšnupių kapinėse atidengimo metu kalba Bartninkų seniūnas Petras Čirvinskas

Salavato kelias baškirus atvedė į Lietuvą

JONAS RUMŠA

Tautinių bendrijų namų dabuotojas

Praėjusių metų gruodžio 18 d. Tautinių bendrijų namuose Lietuvos totorių bendruomenės atstovai susitiko su UNESCO Baškirijos respublikinio komiteto delegacija.

UNESCO Baškirijos respublikinis komitetas 2010 m. gruodžio mėnesį vykdė tarptautinį projektą „Baltijos dialogas – Salavato Julajevo keliais“.

Numalšinus J. Pugačiovo sukilimą, jo bendražygis baškiras S. Julajevas buvo ištremtas amžinai katorgai į dabartinę Estiją. Į šią šalį pirmiausia ir atvyko delegacija iš tolimos Baškirijos, o vėliau lankėsi Latvijoje ir Lietuvoje, susitiko su vietos baškirų-totorių bendruomenėmis, UNESCO nacionalinių komisijų nariais. Tai buvo viena UNESCO paskelbtų Tarptautinių dialogo ir kultūrų suartėjimo metų akcijų, kurioje dalyvavo ir Lietuvos totorių bendruomenė.

Susitikimo dalyviai susipažino su fotografijų apie Baškiriją paroda. Svečiai surengė koncertą.

Juos sveikino Tautinių bendrijų namų direktorė Alvida Gėdaminskienė, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

„Šis susitikimas – pirmoji Lietuvos totorių pažintis su baškirų tautos menu, dainomis, šokiais. Mūsų bendruomenės atstovai kartais būna Tatarstano sostinėje Kazanėje, tačiau Ufoje, Baškirijos sostinėje, yra buvę tik keletas“, – sakė

A. Jakubauskas. – „Nors baškirų tautos didvyrio Salavato Julajevo su Lietuva nesieja jokie ryšiai, malonu, kad mūsų svečiai, būdami taip arti nuo Lietuvos, nusprendė aplankyti mūsų šalį, susitikti su totorių bendruomene ir parodyti nuostabų baškirų tautos folklorą“.

Baškirų delegacija susitiko su UNESCO Lietuvos nacionalinės komisijos nariais, lankėsi Kaune ir Trakuose.

Kartu su Baškirijos UNESCO delegacija į Lietuvą buvo atvykęs naujasis Pasaulinio baškirų Kurultajaus pirmininkas Ilgizas Sul-tanmuratovas.

Vlodo Uznevičiaus nuotraukos

Renginio dalyviai

Renginio akimirkos

Pasaulinio baškirų Kurultajaus pirmininkas Ilgizas Sul-tanmuratovas LTBS pirmininkui dr. Adui Jakubauskui įteikia padėkos raštą

Tamara Tuhan-Baranauskaitė Lasocka (1918–2011)

2011 sausio 4 d. Newton Abbott, vakarų Anglijoje, mirė Tamara Lasocka, Motiejaus ir Zofijos Tuhan-Baranauskų jauniausia duktė. Šeima, kilusi iš Adamonių, prieš Pirmąjį pasaulinį karą persikėlė į Kauną, kur Tamara gimė 1918 sausio 6 d. Tamara baigė Kauno lenkų gimnaziją.

Kai užklupo Antrasis pasaulinis karas, ji buvo pradėjusi aukštuosius mokslus. Antrą kartą artėjant rusų frontui 1944 m. su kitais šeimos nariais pasitraukė į Vakarų, iš pradžių į Vieną (Austrija), vėliau – į Italiją ir po karo pabaigos į Angliją. Londone ištekėjo už lenko karininko Wiesława Lasockio. Liūdinčius paliko sūnų Ludeką, marčią Malgosią, anūkę Anią ir anūkus Janeką ir Tomeką. Palaikai bus palaidoti Varšuvoje šalia vyro, karių kapinėse.

Čikagoje buvo pagerbti Lietuvos totoriai

Spalio 15–17 d. Čikagoje Balzeko lietuvių kultūros muziejuje vyko istorinis renginys, skirtas Žalgirio mūšio 600-ųjų metinių sukakčiai paminėti. Be pirmą kartą lietuvių ir lenkų istorijoje Žalgirio 600 metinių sukaktis buvo minima kartu šioms bendruomenėms suorganizavus bendrą renginį. Renginio programa skirta Lietuvos ir Lenkijos bei joms talkinusių tautų prieš 600 metų pasiektai istorinei pergalei atminti.

Spalio 15 d. nuo pat ryto buvo galima aplankyti filatelijos, numizmatikos, heraldikos, istorijos ir gausios istorinės literatūros parodą, ten pat netoliese įruoštą Žalgirio mūšio diaramą. Po to renginio dalyviai ir lankytojai buvo pakviesti į susitikimą ir pokalbį apie Lietuvos totorius – Žalgirio mūšio dalyvius, jų indėlį į istorinę pergalę. Apie Lietuvos totorius gražią kalbą pasakė

ir juos pristatė Čikagos istorikas Ernestas Lukoševičius. Apžvelgdamas Lietuvos totorių istoriją nuo Žalgirio iki šių dienų, istorikas labai išsamiai papasakojo apie Lietuvos totorių indėlį ginant Lietuvos valstybę, ištikimybę Lietuvai, jos valdovams, ypač Vytautui Didžiajam. Po to Ernestas Lukoševičius susirinkusiems pristatė filmą apie paminklo Vytautui Didžiajam atidengimą Raižiuose, kurį perdavė imtynininkas Valdas Malinauskas, tuo metu lankęsis Čikagoje. Diskusijoje apie Lietuvos totorius kalbėjo ir pranešėją papildė doc. dr. R. Batūra – žinomas istorikas, specialiai į Žalgirio mūšio 600 metinių iškilmes Čikagoje atvykęs iš Lietuvos.

Susitikimo dalyviams sveikinimo raštą nusiuntė LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. Sveikinime sakoma „Sveikinu Jus susirinkus Čikagoje paminėti Žal-

Istorikas Ernestas Lukoševičius skaito pranešimą apie Lietuvos totorius

girio mūšio 600-ąsias metines, palinkėti Jums kuo geriausios kloties. Istoriniame Žalgirio mūšyje kartu su Lietuvos ir Lenkijos kariuomenėmis dalyvavo totorių raiteliai, vadovaujami Aukso Ordos chano Tochtamyšo sūnaus caraičio Dželal-ed-Dino. Pergalė šiame mūšyje svarbi mums visiems – lietuviams, lenkams ir totoriams, nes buvo sulaukyta tolimesnė kryžiuočių ekspansija į lietuvių ir lenkų žemes. Po pergalingo mūšio totoriai masiškai pradėjo kurtis LDK, taip sutvirtindami valstybės gynybinį pajėgumą.“

Per žinomą JAV lietuvių išeivijos veikėją Mariją Remienę, viešėjusią Vilniuje 2010 m. lapkričio pradžioje, istorikas Ernestas Lukoševičius A. Jakubauskui perdavė Čikagoje išleistą Žalgirio mūšio atminimo medalį.

LT informacija parengta pagal laikraščio „Čikagos aidas“ publikaciją

Renginio Čikagoje dalyviai

Įvyko „Šimtalapio šventė“

2011 m. vasario 5 d., Vilniuje, Tautinių bendrijų namų didžiojoje salėje, įvyko „Šimtalapio“ šventė. Salėje susirinko apie 150 žmonių – įvairių totorių bendruomenių narių ir svečių. Šios šventės organizavimas – Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos ir jaunimo bendras projektas. Nuoširdžiai dėkojame Marijai Meišutovič, Renatai Gibadulinai, Viktorijai Bogdanovič, Olgai Jakubauskienei, Dmitrijui Radlinskui, Ernestui Krinickiui, Eldarui Krinickiui, Aleksandrui Gembickiui, Eugenijui Gembickiui už šios gražios šventės organizavimą ir pravedimą.

Pirmą kartą istorijoje, dalyvauti Lietuvos totorių renginyje atvyko gausios totorių bendruomenių delegacijos iš Baltarusijos, Latvijos, Estijos, Čekijos, Maskvos. Renginyje aktyviai dalyvavo totorių bendruomenės arba jų nariai iš Klaipėdos, Visagino, Keturiasdešimt totorių, Nemėžio, Alytaus, Kauno. Susirinkusius šventės dalyvius pasveikino Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

„Šimtalapio“ šventė norėta propaguoti garsųjį Lietuvos totorių kulinarinio paveldo gaminį – „Šimtalapį“ pyragą, kuris jau keletą šimtmečių yra neatsiejama Lietuvos totorių įvaizdžio

dalis. Šventės programoje buvo koncertas, kulinarinės dvikavos, poezijos skaitymas ir diskoteka jaunimui. Renginį vedė Marija Meišutovič, Renata Gibadulina, Samatas Sabirovas ir Viktorija Bogdanovič.

Didelėje koncertinėje programoje, susidedančioje iš dviejų dalių, pasirodė šie kolektyvai ar artistai: Olga Jakubauskienė, Leila Mirzojeva, Džemilia Ščuckaja, Visagino totorių bendrijos folkloro kolektyvas „Miras“, Rima Kazėnienė, Aleksandras Melechas, Klaipėdos totorių merginų šokių kolektyvas „Leisan“, totorių bendruomenės atstovai iš Baltarusijos, šokių studija „De Šarm“, Romas Andrejevas, Antonas Rustakovas. Sveikinimo žodžius tarė svečiai iš Latvijos, Estijos, Čekijos ir Maskvos.

Svečiams buvo pademonstruotas trumpas video filmukas apie „Šimtalapio“ gaminimą. Renginio pabaigoje svečiai sudainavo tautinę totorių giesmę, Gabdulos Tukajaus „Tugan tel“.

Tikimės, kad ateityje, „Šimtalapio“ šventė taps tradicinė, kurios metu bursis Lietuvos totoriai, savo kulinarinį meistriškumą demonstruos Lietuvos totorių bendruomenės moterys ir merginos.

Išsamesnį straipsnį apie šventę skaitykite kitame laikraščio numeryje.

„LT“ informacija

Nuoširdžiai sveikiname
Alytaus totorių apskrities
bendruomenės narį
Motiejų Jakubauską
50-mečio proga.

Dėkojame už svarų indėlį
Lietuvos totorių bendruomenei.
Linkime siekti kūrybinių
aukštumų darbe bei
visuomeninėje veikloje, stiprios
sveikatos ir asmeninės laimės.
Lietuvos totorių
bendruomenių sąjunga

Sveikiname Kauno
apskrities totorių
bendruomenės pirmininką
Kęstutį Zenoną
Šafranavičių su gražiu
50-ties metų jubiliejumi.
Ačiū už puikų vadovavimą
totorių bendruomenei. Linkime
daug neblėstančios energijos,
sveikatos ir sutarimo šeimoje.

Lietuvos totorių
bendruomenių sąjunga

Mielas jubiliate,
Aleksandrai Melechai,
Štai prabėgo 80 metų. Būta
ir linksmybių, ir nusivylimų.
O dabar norime palinkėti tik
džiaugsmo, stiprios sveikatos ir
energijos. Tegų Jus lydėti muzika,
dainos, draugų šypsenos.
Tegų neblėsta Jūsų širdies
šiluma.

Lietuvos totorių
bendruomenių sąjunga

SUSITIKIMAS BALTURKOJE

OLGA JAKUBAUSKIENĖ

VKLTB sekmadieninės mokyklos vadovė

Mintis surengti susitikimą kilo totorių sekmadieninėje mokykloje. Visų pirma buvo įdomu pamatyti tuos, kurie mokėsi šioje mokykloje, sužinoti apie jų gyvenimą. Antra vertus norėjome giliau pažinti savo šaknis, palyginti su tikėjimo brolių turkų tradicijomis ir papročiais. Po truputį šios idėjos virto rimtu renginiu.

Svečiai rinkosi 2010 m. lapkričio 7 d. BALTURKA (Baltic Turkish Academy) patalpose, Smolensko g. 19, Vilniuje. Sulaukėme draugų ir iš užsienio, t. y. totorių jaunimo atstovų iš Baltarusijos, Latvijos, Estijos ir Krymo. Renginį vedė du nuostabūs žmonės – VPU studentas Hakan Coşkun (tar. Džioškun) iš Turkijos ir abiturientė Marija Meištutovič, pasipuošusi iš Krymo atvežtu totorių nacionaliniu kostiumu. Renginio vedėjai pristatė svečiams dvi svarbiausias musulmonų šventes – Ramazan ir Kurban ir papasakojo, kaip jos švenčiamos Turkijoje ir Lietuvoje.

Vėliau klausytojų laukė viktorina. Teisingai atsakusieji į pateiktus klausimus gavo simbolines dovanėles ir dr. Ado Jakubausko atvežtus DVD diskus, kuriuose įrašytas filmas apie LDK totorių istoriją.

Po viktorinos mums gerai žinoma gražaus balso savininkė Almyra ha-

nim su malonumu atliko dainas totorių ir turkų kalbomis. VPU studentė Džiahana atliko turkų religines melodijas pučiamuoju muzikiniu instrumentu – nei. Šis išskirtinis pasirodymas nuteikė filosofškai ir įnešė truputį istorijos.

Kaip gi abi kultūros galėjo būti pristatomos be tautinių patiekalų? Per pertrauką svečių laukė vaisėmis nukrautas stalas. Studentės iš Turkijos pristatė „sarma“, „manta“ makaronus, saldųjį „revani“ ir kitus turkiškus patiekalus.

Svečiai paragavo ir totoriškų vaišių – Validos hanim „peremeč“, vedėjos Marijos saldėsį „čak-čak“. Patiekalų sąrašą papildė visų mėgstamas „šimtalapis“ ir svečių atvežtos vaisės.

Įvertinę šeiminių triūsą, renginio dalyviai gerai leido laiką žaisdami įvairius judrius žaidimus, bendraudami prie kavos arba arbatos puodelio.

Dėkoju visiems, kurie apsilankė šiame renginyje ir padėjo jį organizuoti.

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,

LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt

www.tbn.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas

☎ (8 617 18 962

el. p. g.sitdykov@ubig.lt

☎ 8 682 72 328

☎ (8 37) 73 68 02

☎ (8 37) 22 73 26

☎ 8 674 17 710

☎ 8 615 10 166

☎ 8 618 28 986

☎ 8 680 76 115

Redaktorius:

Adas Jakubauskas

Atsakingasis sekretorius:

Jonas Rīdzvanavičius

Lietuvių kalbos redaktorė:

Jūratė Čirūnaitė

Tikėjimo klausimai:

Romas Jakubauskas

Kultūros paveldas:

Galina Miškinienė

Vertėjai:

Ernestas Jakubauskas

Tatjana Čachorovska

Spausdino: spaustuvė “Komantas”. Tiražas – 800 egz.